

Tartu Riiklik Ülikool
NSV Liidu Ajaloo Kateder

Milvi Valtz

Feodaalse majanduse
käsitlemine VII klassis

(Kauju rajooni ja Tallinna
linna koolide materjalide
põhjal)
Diplomitöö

juhendaja:
pedagoogikakand-
ididat
M. Palamets

Tartu 1966

NSV ajal. kat.
Inu. nr. 1953

Sissejuhatus

Ajaloo õpetamine omab väga suurt tähtsust noorsoo kasvatamisel kommunismi kõrgete ideede vaimus. Ajalootundides saab õpilane kuulda, milliseid raskeid teeli ületada meile elnenud põlvkondade inimestel ning ta õpib väärikalt hindama nende võitlust ja tööd. Ajalugu on peamine õppeaine, mille abil hakatakse rajama Nõukogude riigi noore kodaniku marksistliku maailmavaate vundamenti, sest just ajalootundides saavad õpilased kuulda sellest, misseguised tegevused määravad inimühiskonna areenise ja millised on selle areenise tähtsamad seaduspärasused.

Neid ajaloo õpetamise üldisi eesmärke teeb ka VII klassis õpitav NSV Liidu ajaloo kursus.

Iga õpetaja teab kui kõrge ja meeldiv on anda tunde, mis on pühendatud meie rahva

rangelaslikule võitlele, revolutsioonilisele
 liikumisele, kultuuriküsimustele jne. Selliste
 temade käsitlemine äratav õpilaste hulgas
 elavat huvi. Nendes tundides valib õpe-
 taja, lähtudes ideelis - kasvatuslikest eesmär-
 kidest, ilmekat lisamaterjali, kasutab aja-
 loolisi dokumente, ilukirjandust, et muuta
 tunde huvitavamaks ja selgemaks.

Hoopis teistmugune on lugu majandus-
 küsimuste õpetamisega. Materjal on siin
 tunduvalt raskem ja õpilastele esitatakse
 see enamasti niivalt. Majanduse selgitami-
 sel esineb palju arve, arusaamatuid for-
 muleviinuid, õpilastele niivõrd tundu-
 vaid diagramme. Seepärast ei kutsu
 majandusküsimuste käsitlemine üldreeglina
 esile kuigi suurt huvi õpilaste hulgas. Ka
 enamuse õpetajaid peab seda materjali
 ebahuvitavaks, pöördudes õpiku ümber-
 jutustamisega ning niivõrdes uue ja
 huvitavama tema juurde minekuga.

See pole aga õige, sest ilma majandus-
 küsimusi põhjalikult käsitlemata ei saa aga
 õpetada ajalugu kui teadust ühiskonna
 arengust.

Õpilased peavad veenduma selles, et
 ühiskonna ajalugu on elukõige majanduse
 arengu ajalugu, tootlike jõudude ja toot-
 missuhete ajalugu. Nende küsimuste selgita-
 mine annab võimaluse avada ajaloo seadus-
 pärasusi, näidata töötavaid masse kui
 ajaloo liikumapanevat jõudu. Tuvustades
 õpilasi konkreetsete ekspluatatsioonivormide-
 ga orjanduslikus, fodaalses ja kapitalist-
 likus ühiskonnas kasvatame neis ühtlasi
 viha ekspluataatorlike korra ja eksplua-
 taatorite vastu. Kõigutades alla töötavate
 masside aktiivset osa uute tootlike jõude-
 de ja tootmissuhete loomisel, kasvatame
 õpilastes aktiivse ja teadliku kommunismi-
 ehitaja jõoni.

Majandusküsimuste käsitlemise edu
 oleneb suurel määral sellest, kui õigesti va-
 litakse konkreetset materjali ja milliste
 metoditega selgitatakse seda õpilastele.
 Olen väär arvata, et majandusküsimuste
 planeerimisel ajaloo programmides pole
 kindlat süsteemi ja et õpetaja töö kulgeb
 selles osas vaid aeg-ajalt üksikute tundide
 raupa.

Majandusküsimuste käsitlemine on tihedalt seotud vastavate ajalooliste mõistete kujundamisega. Õigete ajalooliste mõistete kujunemine sõltub sellest, kui võrd me osame kindlustada õpilastele konkreetsete ja täpsete ajalooliste kujutluste loomist. Kuna ajaloolised sündmused on kordumatud, siis pole neid võimalik vahetult tajuda. Ajaloolist materjali pakutakse õpilasele vahendaja kaudu, milleks võib olla õpetaja elav sõna, trükitud tekst, näitlikud vahendid jne. Sestõttu ei saa siin otseselt rakendada põhimõtet elavalt kaemuselt abstraktselt mõlemisele. Õpetaja peab oma elava sõnaga toetuma õpilastel olemasolevatele konkreetsetele kujutistele ja kindlustama nende fikseerimise ja mõistete kujundamise.

Ajaloolis-majandusliku materjali käsitlemisel taotletakse eesmärgi: anda õpilastele majandusliku korra iseloomustus erinevatel epohhidel, avada põhilised majanduslikud suhted, näidata majandusliku arengu protsessi kui inimese tegevuse resultaati.

Feodaalse majanduse käitlemisel VII klassis peame viima õpilased Lenini poolt antud feodaalse majanduse iseloomustuse mõistmisele.

V. I. Lenin määratleb feodalismi põhijooni järgmiselt:

1) naturaalmajanduse valitsemine. Feodaalne mõis pidi endast kujutama kinnist omaette tovikut, mis oli meil maailmaga väga nõrgalt seotud. Teravilja tootmine mõisnike poolt müügi otstarbel, mis arenes viiti pärisorjuse olemasole viimase perioodil, oli juba vana režiimi lagunemise ennustajaks.

2) tootmisvahendite olemasole otseel tootjal (talupojal)

3) talupoja isiklik sõltuvus maomanikust (selle sõltuvuse vormid ja astmed võivad olla kõige mitmekesisemad, kuid sõltumatu talupoeg ei hakanud vabatahtlikult poremihhe heaks lootama)

4) tehnika äärmiselt madal ning taardunud olukord, sest majapidamine oli viltsusest rõhutatud ning isiklikest sõltuvusest ja vaimsest pimedusest

ruusitud väiketalupeegade kätes.¹

Majandusküsimuste selgitamine õpilastele on üks raskemaid ja keerukamaid metoodilisi ülesandeid ajaloo õpetamisel. See on tingitud sellest, et majanduslike seaduspäraste mõistmine on viti keeruline, sest need seosed ei tõuse nähtuste pealispinnale, vaid moodustades nähtuste olemuse, jäävad oluse vaatluse eest varju ja nõuavad tugevat abstraheritust mõlemist.

Kui võrd see, mis on nähtuste pinnal on kättesaadav multele, olemust aga tunnetatakse mõlemise abil, ja kui võrd meeliline teadmus on lõppkokkuvõttes kõigi meie mõistete allikas, siis moodustab see kaemus tunnetusprotsessi esimese astme, mõlemine aga teise astme. Loogilise mõlemise võime on VII klassi õpilastel aga veel piiratud.

Mõlemine peegeldab tegelikult abstrahioonides (esine üksiknälgude

¹ V. I. Lenin, Teoorjulistiku majanduse põhijooned, Teosed 3rd., lk. 152-153, Tallinn 1950.

abstraherimise abil). Mõtlemine enam-
 duh vahetutest kujutlustest, tõstes esile
 selle, mis on esemes peamine, oluline.
 Abstrahisioon on väärtuslik ainult siis,
 kui ta peegeldab eseme olulist külge.
 Abstrahisioon muutub tühjaus, mõttetus,
 isegi absurdus, kui ta valdab väga
 ebahulisi külgi, kui ta koondab tähele-
 panu ebahulistele momentidele.²

Sit tuleb objektiivset laadi raskus
 aine keerukuse ja õpilaste piiratud loo-
 gilise mõtlemise vahel, mistõttu majan-
 dusküsimate käsitlemine seab õpetaja
 rea raskuste ja kitsakohtade ette. Pea-
 legi on majandusküsimate käsitlemise
 meetodid suhteliselt vähe uuritud. Sel-
 lele on hakatud tähelepanu pöörama
 alles viimastel aastatel.

Diplomitöö eesmärgiks on optimaal-
 sete õppemetodite väljaselgitamine pedago-
 gise majanduse käsitlemisel VII klassi
 elementaarkursuses, kusjuures on tugine-
 tud Tallinna ja Keila linna ning Harju

² Marxistliku filosoofia alused, lk. 288-289,
 Tallinn 1959.

rajooni mõnede koolide vastavaid materjale.

Käesolev töö ei taotle feodaalse majanduse käsitlemisest süstemaatilise ülevaate andmist, vaid ainult mõningate põhi-probleemide käsitlemist.

Eelnevalt tutvusime feodaalse majanduse käsitlemise kohta ilmunud kirjandusega, õpetajate tunnikonspetide, klassipäevikute, õpilaste vihikute ja tundide näitlikustamiseks kasutatud materjalidega.

Töö kirjutamisel on kirjandusest kasutatud: A. H. Lazareus "Исторический очерк «Кубская революция» в 8-м классе средней школы". A. I. Nazaretsi poolt antud aine käsitus on mõeldud kesk-kooli VIII klassile ja seetõttu VII klassis kasutamiseks kasuõitu.

A. A. Bagin "Вопросы экономики в школьном курсе истории в VIII - X классах" on ainuke teos, mis temaatikana on pühendatud majandusküsimuste käsitlemisele vanemates klassides. A. Bagin selgitab ka ajaloolis-majanduslike mõistete kujundamise protsessi.

Н. Н. Заноровский "Изучение математики в начальной школе" в курсе математики среднего класса" - annab rea tundide metoodilised töötlesed koos vastavate põhimõistete kujundamise metoodikaga. Autor analüüsib ka õpilaste teadmiste taset ja tüüpilisi vigu. Keskaja suure illustreerimise võib õpetaja nendest-koostest leida mõningat lisamaterjali.

Mõningat metoodilist abi töö kujutamisel pakuvad H. Palametsa "Ajalooliste mõistete kujundamise metoodikast" (käsi-riiv) ja A. Loanemäe "Tahviliskeemid ja tabelid"

Feodaalse majanduse õppimisel peavad õpilased omandama rea ajaloolisi põhimõisteid ja seaduspärasusi. Selõttu sisaldab käesolev töö ka õpilaste teadmiste analüüsi. Teadmiste mõõtmiseks feodaalse majanduse kohta viisime Tallinna, Keila ja Harju rajooni mõnede koolide seitsmendates klassides läbi eksperimentaalnõõttööd, millega haavati kokku 150 õpilast.

Kontrolltööde kaudu selgitasime välja õpilaste teadmised feodaalsest majandusest enne vastava ainetõigu kordamist. Nagu näeme II peatükis tootatud õpilaste teadmiste analüüsist, olid mõikide koolide õpilaste teadmised feodaalsest majandusest lünklikud. Seda kinnitab seegi fakt, et 150 õpilasest kirjutas töö rahuldavalt vaid 77 õpilast s.o. 51,3% õpilaste üldarvust.

Metoodiline kirjandus majandusküsimuste käsitlemise osas praegu kehtiva programmi alusel, viiti aga VIII klassi osas on väene. Ka antud diplomitöö II ja III peatükki kirjutamisel oli võimalik kasutada peamiselt H. Palamitsa ja A. Saaremäe töid ning isiklikke ja teiste ajaloo õpetajate töökojemeisi.

Järelikult majandusküsimuste käsitlemine on küllaltki antuaalne ja peaks metoodilises kirjanduses leidma edaspidi laialdaremat nõuapinda ning õpetajate töös suuremat tähelepanu.

I peatükk

Feodaalse majanduse
käsitlemine VII klassis programmis
õpiku ja metoodilise küjanduse
alusel

1. Programmist

Kahesaklassilise kooli ajaloo program-
mis on öeldud, et VI klass käsitleb välis-
riikide ajalugu alates V sajandist (Lääne
Rooma impeeriumi langemisest) kuni XVII saj.
keskpaigani (Inglise kodanlike revolutsiooni)
Keskaja ajaloo kursus jaguneb siin
3 ossa:

1. Feodaalkorra kehtestamine V - X saj.

2. Feodaalkorra arenemine XI - XV saj.

3. Feodalismi lagunemise algus ja kapita-
listlike suhete tekkimine (XV sajandi
lõpp ja XVII sajandi keskpaik)

Keskaja I perioodi iseloomustab naturaal-
majandus, vabade talupoegade pärisõigas-

tamine ja fodaalühiskonna klasside tekki-
mine, talupoegade võitlus pärisõigustamis-
vaste ning fodaalse riigi tekkinine. Siin
tutuvad õpilased fodaalkorra põhi-
joontega, selle erinevusega orjanduslikust
korvast ning uuele ühiskonnakorrale üle-
mineku progressiivsusega.

Keskaja II periood käsitleb töö tootlik-
kuse kasvu, fodaalsete linnade kui käsi-
töö- ja kaubanduskeskuste arenemist, feo-
daalkorra kindlustamist ning tsentralisee-
ritud riikide tekkinist. Feodalismi are-
nemises XI - XV sajandini paistab silma
klassivõitluse tugevnemine linnades ja
maal, talurahva ülestõusude suur ula-
tus. Talurahva ülestõusude käsitlemisel
rõhutame talurahva kui kõigi keskaja
revolutsiooniliste liikumiste peamise liiku-
mapanewa jõe osa.

Keskaja kolmandat perioodi iseloomes-
tab feodalismi järkjärguline lagunemine,
uute kodanlike ühiskonna elemen-
tide kujunemine feodalismi müpes.³

³ Kaheksaklassilise kooli programmid
1964/65 õ.-a., lk. 7-9, Tallinn 1964.

Suga tuvad õpilased feodaalse majanduse põhimõistetega esmakordselt süstemaatiliselt tutvust V klassis (osaliselt on nendest kuulnud küll juba IV klassi prope-
deutilises kursuses). Siin puututakse kokku selliste mõistetega, nagu: pärisori, suvemaomanik - feodaal, vaimulined, feod, mõisategev, loonusrent, naturaalmajandus, kahe- ja kolmepõlvse süsteem, feodaalne villustatus, kodusõda, feodaal-
nord jne.

1961/62. õppeaastast alates kuni 1964/65. õppeaastani õpiti VII klassis NSV Liidu ajaloo elementaarkursust koos Eesti NSV ajaloo ja tähtsamate andmetega välisriikide uusaja ajaloost. NSV Liidu ajaloo elementaarkursus tutvustas õpilasi meie kodumaa ajaloo vanimatest aegadest kuni tänapäevani. Elementaarkursus andis jõuohases ja arusaadavas vormis ülevaate tähtsamatest ajaloolistest faktidest ja põhimõistetest.⁴

⁴ Kahensaklassilise kooli programmid, lk. 10, Tallinn 1964.

1965/66. õppeaastast alates toimus üldhariduslikes koolides üleminek ajalookursuse lineaarsele ülesehitusele, mille kohaselt senise kahe konksentri asemel õpitakse nüüd NSV Liidu ajaloo süstemaatilist kursust koos Eesti NSV ajaloo alates VII klassist kuni XI klassini. Sellega seoses toimusid ka vastavad muutused VII klassi NSV Liidu ajaloo kursuse sisus ja iseloomus.

Eitens: NSV Liidu ajalugu õpitakse nüüd koolis mitte kaks nädala, vaid ainult üks nädal VII klassist - XI klassini. Siinjures VII klassis õpitakse NSV Liidu ajalugu vanimast ajast kuni XVIII sajandi lõpuni.

Teisens: VII klassi NSV Liidu ajaloo kursusest on välja jäetud välisriikide ajalukku puutuvad teemad, välja arvatud mõned üksikud sõlmküsimused, millede lühike tutvustamine on vajalik meie kodumaa ajaloo paremaks mõistmiseks (näitens: VII klassis antakse lühike ülevaade Inglise ja Prantsuse kodanlikest revolutsioonidest)

Kolmandaks: seoses sellega, et vanemates

klassides NSV Liidu ajaloo feodalismi perioodi uuesti ei käsitleta, on programmi täiendavalt lülitatud rida fakte ja mõisteid, mis on vajalikud selle perioodi paremaks mõistmiseks ja kasvatusline ülesannete lahendamiseks. Täiendavate küsimuste hulka kuuluvad peamiselt faktid meie kodumaa rahvaste ajaloost ja nende võitlust iseseisvuse eest (näiteks: Ukraina, Valgevene ja Leedu rahvad võitluses sõltumatus eest $\overline{\text{XIV}}$ - $\overline{\text{XV}}$ sajandil, Siberi rahvad $\overline{\text{XVII}}$ sajandil), kultuurivõistlused (näiteks: Vene maade kultuur $\overline{\text{XII}}$ - $\overline{\text{XIII}}$ sajandil, feodaalne kultuur Kesk-Aasias ja Türgi-Kaukaasias, Vene kultuur $\overline{\text{XVII}}$ saj.). samuti rida küsimusi, mis on vajalikud ateistlikuks kasvatus-töös (religiooni tekkinine, islami levik, tema võitlus eeskindliku kultuuriga jne.)

Uljandaks: $\overline{\text{VII}}$ klassi uue uue kronoloogilise haarde vähendamise ja üldajaloo küsimuste välajätmine võimaldab käsitleda materjali palju põhjalikumalt, liimida õpilaste ülenormatus ja saavutada kõrgem teadmiste tase.

Meie kodumaa ajaloo käsitlemisel
 VIII klassis on suur õpetuslik ja kasvatulik
 tähtsus. 13-14-aastaste õpilaste ees avaneb
 sajanditepikkune periood, meie kodumaa
 raskust ja kangelaslikust minevikust:
 ürgkoguühendlikust ja orjanduslikust kor-
 rast, feodalismi tekkest ja arenemi-
 sest, pärisorjusele korra lagunemisest
 ja kapitalistlike suhete kujunemisest
 Venemaal.

2. Õpikust

Feodaalkorraaga tutvuvad keskmise
 vanusastme õpilased kõigepealt J. V. Agi-
 dalova ja G. M. Donskoi "Keskaja"⁵ õpiku
 raudu, mis on meie koolides kasutusel
 alates 1963/64. õppeaastast. Õpik on kirju-
 tatud õpilaste vanust arvestades, materjal
 on konkreetne, piltlik. Õpik sisaldab vahe-
 lehtedel rea värvilisi illustreerimisi, mi-
 da tuleb viiti hinnata. Järeldused on

⁵ J. V. Agitalova ja G. M. Donskoi, Keskaja, Tallinn 1963.

trükitud kursiivkirjas. Nute mõistete esile-
tõstmiseks on õpikus samuti kasutatud
kas rasvast kirja või kursiivi. Raamatu
lõppu on paigutatud nute sõnade register,
mille põhjal on õpilastel võimalik oma
teadmisi kontrollida. Metoodiline apara-
tuur sisaldab rea dokumente temaatika-
te küsimuste ja ülesannetega.

VII klassis on kasutusel M. Detskina ja
A. Fadejevi „NSV Liidu ajalugu”,⁶ mis ei
vasta 1965/66. õppeaasta programmile,
 kuna õpikus puudub rea temade kohta
materjal. Näiteks pole seal juttu Galitsia-
Volõõnia vürstiriigist, feodaalsest mel-
tuurist Kesk-Aasias ja Taha-Kaukaasias.
Täielikult puudub kooskõlastatus VI klassi
õpikuga. Ajaloolise materjali käsitlemisel
ja kursuse põhiliste ajalooliste mõistete
avamisel kasutavad autorid ebapiisa-
valt neid teadmisi, mida õpilased
omandavad I - VI klassis.

13-14-aastastele õpilastele on õpin-
jõukohane. Üksikeid sündmusi on

⁶ M. Detskina ja A. Fadejev, NSV Liidu aja-
lugu, Tallinn 1962.

illustreeritud joonliisudega, mis võimaldavad paremini mõista käsiraamatus kirjeldatud sündmusi. Kuigi pildid pole trükitehniliselt alati hästi õnnestunud ja enamikus kannatavad ebamäärasuse all, on nende järgi jutustamine õpilastele siiski jõukohane.

Väärtuslikuks tuleb pidada dokumentaalset materjali, mis urgendab õpilaste iseseisva töö korraldamist. Õpikusse on paigutatud samuti rida häid kaarte ja mitmesuguseid skeeme. Õnnestunud on näiteks õpiku kaardid Vene tsentraliseeritud riigi kujunemise kohta lk. 55. Kuna kõik kolm kaarti on paigutatud ühele leheküljele, annab see hea ülevaate Vene maade ühinenisest loosua ümber ja võimaldab hästi organiseerida õpilaste iseseisvat tööd. Õnnestunult tuleb pidada ka lk. 97 paigutatud kaarti „Venemaa majanduslik areng XVII sajandil“, mis võimaldab selgitada spetsialiseerumist eri piirkondade vahel ja ülevenemaalise tuue kujunemist.

Naagu paljude ajaloo õpikute nii ka

VII klassi õpiku kokkuvõetud tekst ei suuda õpilastele edasi anda erinevate ajastute nõudematut omapära - ajastu õhukonda. Õpikutes saab esitada ainult õige piiratud hulgal materjali, mis annab õpilasele võimalust heita pilku möödunud aegadesse sel ajal elanud inimeste silmade läbi.

Ajalooõpik sisaldab konspetsiivsel kujul ainult olulise sellest, mis ajalootunnis käsitlemisele kuulub. Selleks, et tunni läbi viia nõutaval tasemel, peab õpetaja paratamatult otsima lisamaterjali ning valmistama tunnisette emotsionaalse jutustuse või leidma mõne sobiva dokumendi, mida saab ette lugeda ja koos õpilastega analüüsida.

VII klassi ajalooõpikule liiane lisamaterjali J. Kahvi "NSV Liidu ajaloo lugemine"

Lugemine pakutud materjali saab põhiliselt kasutada ajalootunnis käsitlita-

⁷ J. Kahvi, NSV Liidu ajaloo lugemine VII klassile, Tallinn 1964.

va tema illustreerimiseks ja sügavamaks mõistmiseks. Lugenispalasad võib kasutada ka pikema aja jooksul läbivõetud materjali kordamisel või mõne nähtuse või protsessi võrdleva analüüsi teostamisel. Sel juhul kasutame korraga mitut lugemispala. Kuna aga lugemine on koostatud vana programmi alusel, jääb tihti lisamaterjalist vajaka, samal ajal kui osa materjali pole kasutatav VII klassis.

H. Palametsa ja S. Nahtre koostatud lisamaterjalid VII klassi õpikule „Eesti NSV ajaloo⁸“ on kirjutatud lühikeses ja lihtsas keeles. Katkendid dokumentidest on suureks abiks noorte suunamisel tööle allikatega. Nii õpik kui ka käsiraamat on kasutatavad elementaarversuse tundmaõppisel.

Brošüüri puuduseks on illustreerimiste ja igasuguse muu näitlike materjali puudumine.

⁸ H. Palametsa ja S. Nahtre, Eesti NSV ajaloo⁸, Tallinn 1964.

3. Feodalismi rüsimuse cäitlemisest nõukoode ajalooteaduses.

Feodalismi probleemid on leidnud cäitlemist paljude nõukoode ajaloolaste töödes. Kogumikus "Ajaluge koolis" analüüsib feodalismi probleme L. V. Tšerepkina oma artiklis "Mõningatset feodalismi probleemidest Venemaal"⁹

Tšerepkina märgib, et iga ühiskondlik majanduslik formatsioon läbib oma arengus mitu staadiumi. Feodalismi formatsioonis eraldatase harilikult 3 sellist staadiumi: varane, arenenud ja hilisfeodalism. Varajase feodalismi periood on feodaalsuhete kujunemise ja tugevumise periood; arenenud feodalism - täielikuma feodalismi arengu periood; hilisfeodalism - feodaalsuhete kaanides uute, kodanlike suhete areng ja feodaalse tootmisviisi lagunemine.

Feodalismi kronoloogilised kaamid

⁹ Л. В. Чепенкина, О некоторых проблемах феодализма в России, Мемория в школе, стр. 119-185, Москва 1965.

määras kindlaks Lenin, öeldes, et pärisorjus hoidis miljonid talupoegi sõltumises sajandite kaupa (Venemaal näiteks $\overline{\text{IX}}$ saj. kuni $\overline{\text{XIX}}$ sajandini).

Feodalismi probleemid teie Venemaal omab oma ajalugu. Lida ajaloolasi arvas alguses, et feudalismi perioodi Nana-Vene tuleb alustada mitte varem kui $\overline{\text{XI}}$ sajandil. Kõrda, mis valitses Venemaal $\overline{\text{IX}}$ - $\overline{\text{X}}$ saj., nimetati elfeodaalsuks. See oli ka J. V. Stalini ja S. M. Kirovi seisukoht.

Nõukogude arheoloogide ja ajaloolaste kaasajased uurimused on tõestanud, et feudalismi alguseks Venemaal tuleb lugeda $\overline{\text{VIII}}$ - $\overline{\text{IX}}$ sajandit ja sel ajal väljakujunenud Nana-Vene riik oli juba varafeodaalne riik. Sejuures tuleb meidugi arvestada, et feodaliseerumise protsess oli pikaajaline ja mitte võrdne maa erinevates osades ning elfeodaalsele korrale iseloomulikud jooned säilisid veel kaua. Sellisele järeldusele oma töös tuleb B. D. Grenov, B. A. Rõbanov ja J. J. Smirnov.¹⁰

¹⁰ Ученые в курсе, Москва 1965, стр. 123

Üleminekut varaselt feodalismilt are-
nenud feodalismile dateeritakse xii sajandini ii poolega. Sellens ajans saab feodaalne tootmistviis valitsevaks, kuid säilivad veel patriarhaalsed suhted üksikutes piirkondades.

Arenenud feodalismi periood kestab ligikaudu kuni xvii sajandini, mil Lenini järgi algab Venemaa ajaloos uus periood, mida iseloomustab ülevenemaalise turu kujunemine ja kodanlike sehette areng.¹¹

Feodaalse riikluse mõiste puhul rõhutab Tšerepkin, et siin on peamiseks iseloomulikuks jooneks majanduslik suletus. Feodalismi erinevatel staadiumidel majanduslik suletus muudab oma iseloomu, kaubamajanduse areng ületab selle hilisfeodalismi perioodil, kui tekib ülevenemaaline turu ja tekivad kapitalistlikud elemendid.

Lenin näitas, et veel xvi sajandil eksis-

¹¹ V. I. Lenin, mis on „rahvasõbrad“ ja kuidas nad võitlevad sotsiaaldemokraatide vastu, Töösed 1 kd., lk. 134, Tallinn 1950.

tuurid feodaalse villustatuse jäanused. Edasises võitluses keskalisatsoonis ja villustatuse vahel oli tähtsaks etapiks Ivan^{IV} valitsemine. Tähtsat osa riigiaparatsadi tugevdamiseks etendasid XVI sajandi 50-aastaste reformid.

Kuruliseks probleemiks on kapitalismi genes Venemaal. Kapitalistlike suhete teke toimus tingimustes, kui mitte ainult polnud tugevad pärisorjeline suhted, vaid ka arenes edasi pärisorjus ja see ajaolek pani omamoodi pitsati sotsiaalmajanduslikule protsessile maal.

Siisfeodalismi perioodil Venemaa astub talupoegade sõdade ajajärku.

Ajanurga „Bonpocv uemopeu“ veergudel toimus dismissioon feodalismi „tõusva“ ja „langva“ staadiumi dateerimise üle.

Dismissioon sai alguse 1958. a. Probleemi tekkimise ja sügavuse nõudnud materjali läbitöötamiseks aega ning seetõttu ilmusid erinevad artiklid A. M. Sahharovilt, I. V. Kuznetsovilt jt. 1959. aastal.

Feodalismi „langva“ staadiumi alguses loeb osa ajaloolasi XVII sajandit, osa

XVI - XVII sajandit või XVII sajandi keskpaika. Sahharov arvab, et feodalismi "langev" staadium algas mitte varem kui XVIII sajandi II veerandil, Karpatsjev loeb sellens ajaks 1760-1770.

Küsimuse seis seisab selles, et feodalism nagu iga teine sotsialismi-else staadium, tuleb oma arengus läbi kaks põhilist staadiumi - "tõusva" ja "langeva". Esimeses staadiumis on feodalismi tootmis- suhted progressiivsed, annavad võimaluse tootlike jõudude arenguks - soodustavad edasilükkumist. Teine, "langev" staadium on regressiivne, takistab tootlike jõudude arengut.

Suurt tähtsust sellele teema uurimisel omab klassivõitlus. Klassivõitlus toimub niidugi nagu feodalismiperioodi jooksul, kuid intensiivistub tunduvalt "langevas" staadiumis. Kõik suured talurahvarühjad muuduvad samuti sellesse staadiumi.

Feodalismi "tõusva" ja "langeva" staadiumi suhtes ei ole ajaloolaste hulgas teoreetilisi lahkuminekuid, lahkarvamused kannavad meetodilist iseloomu. Kõik

ajaloolased tunnistavad:

- 1) kapitalistlike elementide arengut Venemaal XVII sajandil;
- 2) feodalismi langeva staadiumi algust XVIII sajandi II poolest või XVIII sajandi lõpust.¹²

Seega XVII saj. kuni XVIII saj. lõpuni toimub paralleelselt kahe formatsiooni (feodalismi ja kapitalismi) areng.

Feodalismi ajaloosuvimise edusam-
 mud nõukoode historiograafias sõja-
 järgsel perioodil on märkimisväärsed.
 Sellised enamajärgelise tähtsusega proble-
 mid, nagu kapitalismi genes, ülevenema-
 lise turu kujunemine, manufaktuuride
 ajalugu Venemaal, tööstusliku pöörde
 küsimus (kuuluvad hilisfeodalismi epohhi)
 - kõik need suured teemad on üles tõs-
 titud Vene feodalismi perioodi historio-
 graafias.

Kas feodalismi perioodi ainekäsitlus
 V klassi "NSV Liidu ajaloo" õpikus vastab
 ajalooteaduses valitavatele põhiseisukohta-

¹² М. В. Шеркуня, К вопросу вопросу о
 "восходящей" и "нисходящей" стадиях
 феодализма, Вопросы истории 1963 № 12, стр. 45.

dile?

Varase feodalismi perioodi alguseks loeb õpik IV sajandit.

Kapitalistlike elementide arengut Venemaal XVII sajandil kinnitab ka õpik (§ 21, lk. 95)

Feodalismi „langva“ staadiumi alguseks loetakse XVIII sajandi keskpaika ja 2. poolt (14 peatükk: Pariisoriistliku konna laqunemine ja kapitalistlike suhete arenemine Venemaal XVIII sajandi keskul ja 2. poolel, lk. 141).

Järelkult VII klassi õpik vastab ajaloo teaduse seisukohtadele.

4. Metoodilisest kirjandusest.

Vaatamata sellele, et majandusküsimuste käsitlemine 8-klassilises koolis on küllaltki kompliksevitud ja seab õpetajale rea raskuste ette, on meil ilmunud metoodiline kirjandus selle küsimuse valgustamisel võrdlemisi väene. Otseselt feodaalset majandusest ja sellega seoses olevate ajalooliste mõistete kirjundamist ei käsita

ükski töö. Sevastu mõningad temad, mis kuuluvad feodaalse majanduse raamidesse, on leidnud käsitamist paljude autorite poolt.

A. I. Nazareti käsitleus "Tema "Kievi riik" õpetamine VIII klassis"¹³ on vananenud, 1950-ndatel aastatel uhtunud programmi jaoks rivjutatud. Autor annab rea näpunäiteid üksikute tundide metoodilise käsitleuse kohta. Tema peitel "Kievi riigi moodustamine. Kievi Venemaa esimete viivstide ajal" seab autor eesmärgiks viia õpilaste teadvusse, et XIV saj. idaslaavlaste kivihooriumil toimus rahvamasside töö resultaadina ja pideva tööriistade täiustamise tulemusena märgatav tehnikatõus, tugevnes käsitöö valdumisprotsess põllumajandusest, kasvavad majanduslike ressurtsuna mõningad uue linnad.

Arenes laialdane põlluharimine sõltuvate smurdide töö kasutamiseega, koos sellega tekkivad feodaalsuhted, mis vastasid tootlike jõudude iseloomule sel ajal,

¹³ А. И. Назарев, Учение меня "Киевское общество" в 8-й класс средней школы, Москва 1954.

formeerus feodaalühiskonna baas.

Feodaalsele baasile rajunes temale vastav pealiskihitus.

moodustatakse ühtne riik idaslaavlastel, tähtsaim osa pealiskihitusest.

Kiievi vürstide tegevus toimus kahes peamiselt liinis: hoida alluvaid vaos ja laiendada territooriumi, kaitsta kaubateid ja riigipiire.

Dzaryts toob rea skeeme feodaalühite rajunemise ja Kiievi riigi ühiskondliku korralduse näitlikustamiseks. VII klassi kohta on aga kõik need skeemid liiga abstraktsed.

Järgmine teema, mida autor käsitleb, on „Kiievi riigi õitseng (vürst Svjatoslavi ja Vladimiri ajal) Siin seatakse esmängi näidata:

1. IX sajandil tekkinud Kiievi riik saavutas suuri edusamme feodaalkorra tugevdamisel (riigi sisemine funktsioon) nii ka oma rahvusvahelise olukorra parandamise osas (riigi väline funktsioon)

2. Riigisisestest üritustest tähtsa kohta võtab ristiusu vastuvõtmine, mis andis valitseva

klassi kätte niisuguse võimra reeva rõhumi-
sus nagu riik; tugundas feodaalvõimda kii-
vi riigis ja soodustas tema edasist arengut.

3. Sõdade tulemusena laiendasid riigid
Svjatoslav ja Vladimir piire, tõstsid riigi
rahvusvahelist autoriteti — see oli varafeo-
daalse Kievi riigi õitseaeg.¹⁴

Tema puhul „Kievi riik XI saj. Jaros-
lav Targa ja tema poegade ajal“ rõhutab
autor:

Soodsate tingimuste loomist maa majan-
dusele arendamiseks feodaalsete uhtista-
mise tulemusena. Oli märgata majandus-
likku kasvumist maa äärealadel, kivi-
sid kohalikud majanduslikud keskused
— linnad.

Kasvab ja tugevneb feodaalide omand
maale ja inimestele, kes töötavad sellel
maal — sverdiideli. Feodalism astub oma
arengu uude staadiumi. Feodaalse ekspla-
tiivimise tugevnemisega kasvab ka klassi-
võitlus, mis kasvab XI saj. massilisteks

¹⁴ А. И. Глаголев, Узырение земли „Киевское
соггашенбо“ в 8-м классе средней школы,
Москва 1954, стр. 32.

smurdide ülestõusudeks fodaalide vastu.

Nümane teema, mida autor käsitleb, on "Kiivi riigi lagunemise algus, võitlus polovetsidega, fodaalsõjad ja fodaalse kyllustatuse süvenemine."

Õpetajale soovitatavse järgmist näidisplaani uue materjali selgitamiseks:

1. Maa majanduse edasine areng
2. Kohalike majanduslike ja poliitiliste keskuste arenemine.
3. Fodaalse suvemaavalduse kasv ja fodaalide kui maomanike võime tugevnemine.
4. Kiivi riigi lagunemise algus
5. Fodaalsõjad ja väestide nõupidamised.
6. Võitlus polovetsidega
7. Vladimir monomakhi tegevus
8. Fodaalne kyllustatus kui feodalismi arengu vältimatu seaduspärasus ja selle tähtsus meie kodumaa ajaloo¹⁵.

Kaamat annab üldse nelja tunni üksisarjalise käsitluse. Suuremat osa

¹⁵ А. И. Глаголев, Изыскание мемуара "Киевское раздробление" в 8-м классе среднеи школы, стр. 76-77.

materjalist võib õpetaja kasutada ainult tunnis ettevalmistamise käigus. Metoodiline ainekäsitus on VIII klassile raskepärane, pakub palju fantilist materjali.

A. A. Bagini „Majandusküsimused kooli ajaloo kursuses“¹⁶ analüüsib majandusküsimuste õpetamist VIII - X klassini.

Autor rõhutab, et majandusküsimused ei kujuta endast viilist osa koolikursuses, vaid neid õpetatakse tihedas seoses klassivõitluse, riigikorra ja kultuuriga. See annab õpetajale võimaluse näidata kogu kursuse jooksul ühest küljest pealiskituse sõltuvust majanduslikust baasist, aga teisest küljest pealiskituse aktiivset osa.

Bagin peab väga tähtsaks need võtteid ja vahendeid, mida õpetaja valib ajaloolis-majandusliku materjali konkretiseerimiseks. Suurt tähtsust omistatakse materjali konkretiseerimisel õpetaja jutustusele. Näiteks VIII klassis võib õpetaja, enne kui annab feodaalse majanduse iseloomustuse IX - XI saj., koostada lühikese (5-6 min.) jutustuse tee-

¹⁶ A. A. Багин, Вопросы экономики в школьном курсе истории, Ленинград 1955.

mal „Keskage talupoja päev“ või „Feodaalmõisas“. Jutustuse näigus on soovitatav kasutada seinapilti või tahvlijoonist (keskage se mõisa plaan)

Üks asi on teatada õpilastele, et XVIII saj. Venemaal mõned rikkastunud talupojad rajasid isiklikud manufaktuureid. Teine asi aga jutustada konkreetset, kuidas tekkis üks sellistest manufaktuureidest.

Ajaloolis-majandusliku materjali konkr-etiseerimiseks soovitakse Nagin kasutada järjekorisi võtteid: eitada arvulist materjali (ainult sel määral kui võrd see on vajalik vastavate järelduste tegemisel), ajaloolisi dokumente, mемуаре, ilukirjandust, kaarte, skeme, diagramme, graafikuid.

Nagini raamat on aineke, mis tõrviku-na on põhendatud majandusküsimuste käitlemisele ja nendega seotud mõistete rühendamisele. Räägitause keel mõistete rühendamist üldse, kuid ühegi antud temale sobivate näidetege seda ei illustreerita.

N. J. Zaporozetsi „Тема „Феодализм“

kujuenemine Euroopas" õpetamine keskaja kur-
suses.¹⁷ annab metoodilisi näpunäiteid rea-
lumade käsitlemise kohta keskaja kursuses.

Õpilased peavad veendumata, et feodaal-
nord Lääne-Euroopas tekkis ühelt poolt
organisatsioonilise võrka lagunemise protsessis
ja teiselt poolt germaani hõimude ürg-
kogukondlike võrka lagunemise protsessis.
Terve rida kehtlusi kujutlusi ja mõistusi
tekitab õpilastel V klassis esmanordelt
nagu feod, feodaal, feodaalne riik, feo-
daalne rüütel, feodaalne rüütelstatus, naki-
maalraajandus jne.

Zaporožets analüüsib üksikasjaliselt õpi-
laste vigu, mis esinevad nende mõistete selgi-
tamisel. Autor peab väga oluliseks nähtus-
te (mõistete) eraldamist ja võrdlemist tea-
tud tunnuste järgi.

Edasi annab autor rea tundide me-
toodilisi käsitlemisi:

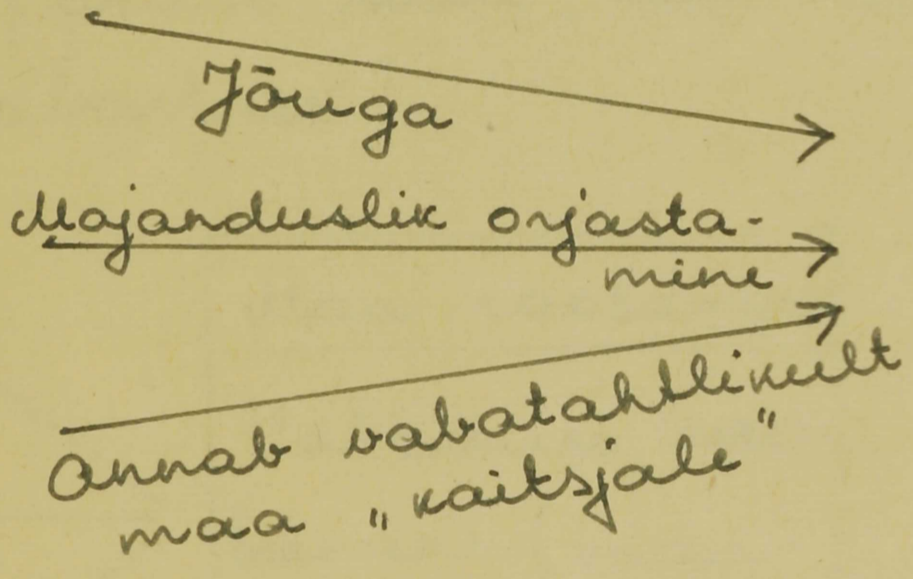
- I tund: Franki riigi moodustumine
- II tund: Klasside tekkimine frankidel

¹⁷ Н. Н. Запорожский, Изучение истории «гема-
нование феодального строя в Европе
в курсе истории средних веков, Москва 1959.

III tund: Vabade talupoegade pärisõigastamine

Selle tunni eesmärgiks on näidata, kuidas suurmaavalduse kasv VIII sajandil viib massilisele vabade talupoegade pärisõigastamisele ja millisesse olukorda jäid talupojad pärast pärisõigastamist. Selles tunnis esmaordselt avatakse mõiste "pärisõigustlik talupoeg"

Talupoegade pärisõigastamise protsessi kujutab autor järgmiselt:

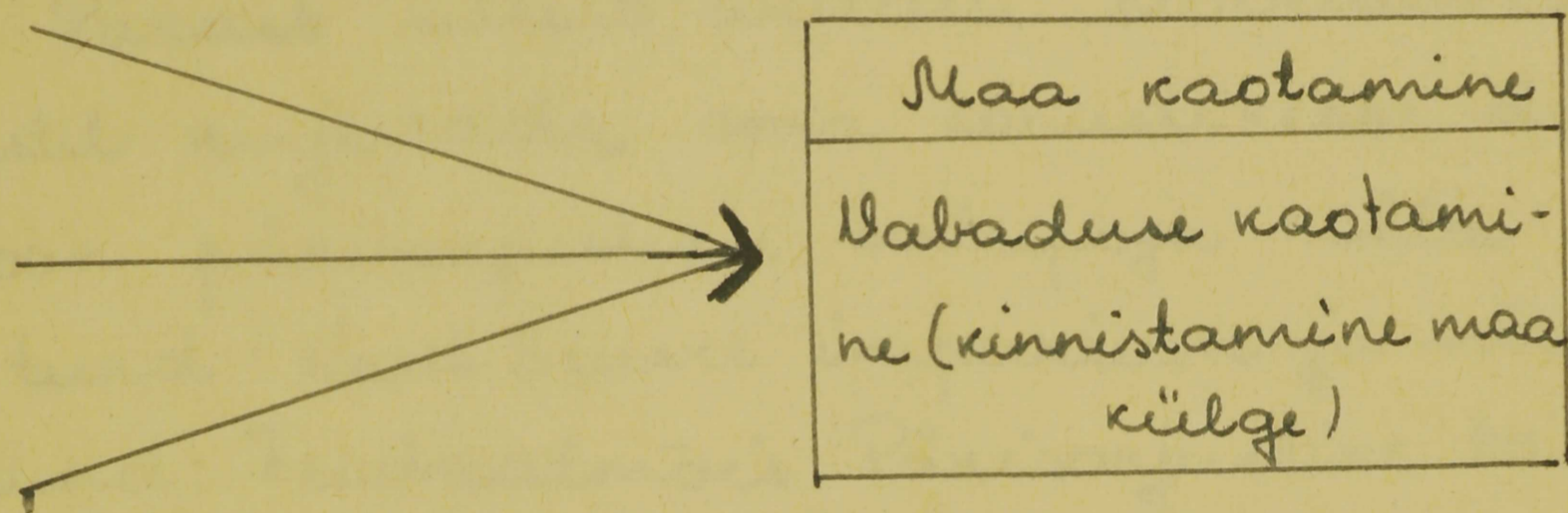

18

Vestluse tel leiavad õpilased ise need teed, mille kaudu toimus talupoegade pärisõigastamine, ja vestluse käigus valmib ka ulpool toodud skeem tahvil.

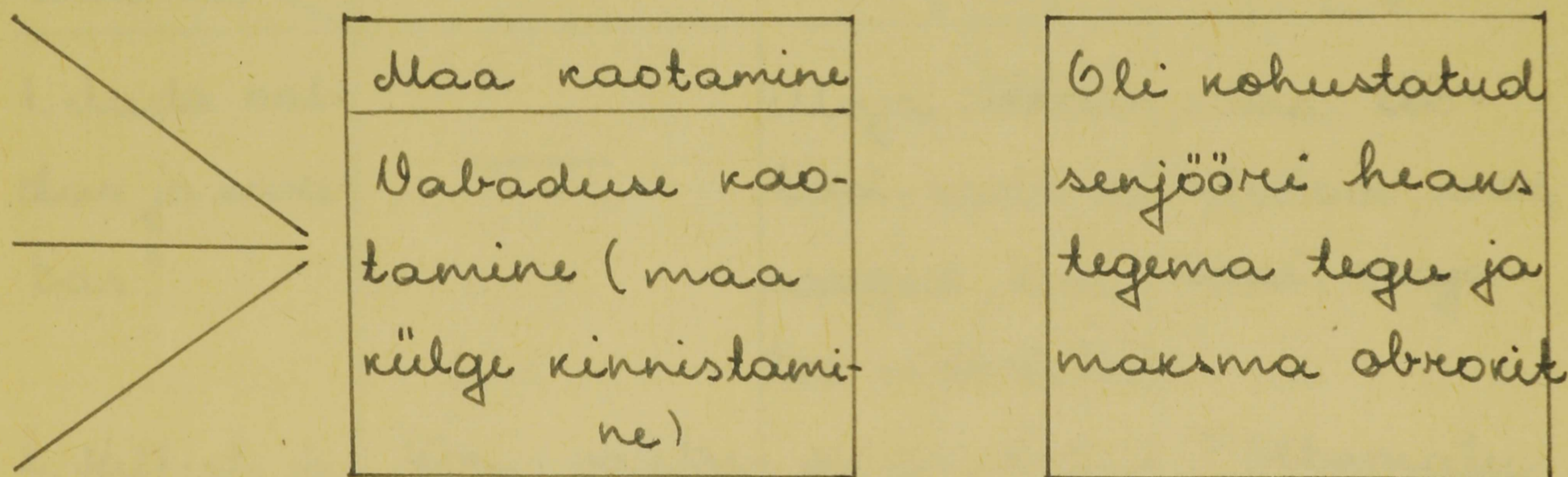
18 Н. И. Занорожеев, Изучение мелии "установление феодального строя в Европе" в курсе истории средних веков, Москва 1959, стр. 56.

Edasi esitab õpetaja küsimuse: Milleni viis talupoegade pärisorjastamine? Õpetaja täiendab skeemi.

Skeemi täiendamist jätkatakse pärast järgmise küsimuse esitamist:

Millised kohustused langesid talupoegadele pärast seda, kui nad kaotasid maa ja vabaduse?

19

Milliseid talupoegi nimetati pärisorjus-

¹⁹ Н. И. Занорова, Изучение невольничества феодального строя в Европе в курсе истории средних веков, Москва 1959, стр. 57.

linens? a) milles seisnes nende sõltuvus senjöörist?
 b) mida tähendas sõltuvale talupojale
 vabaduse kaotamine?

Pärast sellist arutelu soovitatakse õpi-
 lastel kirjutada oma sõnastikesse definit-
 sioon pärisorjusele talupoja kohta

IV tund: Karl Suure imperium ja selle langus.

V tund: Feodaalmõis. Pärisorjusele talupo-
 gade olukond ja kohustused.

Siin kasutab Zaporozits õpilaste kiritluse
 järgmist võrdlevat tabelit:

Töötajate kategor- ia	Orni	Pärisorjusele talupoeg	Vabad talupojad
1. kellele val- das ja kasu- tas?	—	Maja, tööriis- kad, kari, osa saagist; kasu- tas maadükki	Maa, töö- riistad, saak, kari, maja
2. kellest ja kui suurel määral sõl- tus?	Orni-valitse- ja täielik omand	Kinnistatud senjööri maa külge	Sõltumatu
3. kellele töötas?	Orjapidajale	Osaliselt ene- sele, osaliselt senjööriale	Enesele

4. Kohustus- sed	Kogu aeg töötas oma härrale	Oli kohusta- tud täitma kooremisi sen- jööri heans	klassis riigile mak- se	20
---------------------	-----------------------------------	---	-------------------------------	----

Feodalkorra põhiklasside kujunemise kohta \bar{V} - \bar{IX} saj. soovitatav Zaporozhets koostada tabeli:

1. Valitsv klass - feodaalid	moodustus suurmaaval- dajatest, kes pärisorjasta- sid talupojad	21
2. Rõhitud klass - pärisorjeliikud talupojad	moodustus vabadest ja sõltuvatest talupo- gadest.	

\bar{V} tund: Naturaalmajandus.

Tunni eesmärgis seab õpetaja: iseloomustada naturaalmajandust kui üht feodalkorra tähtsamat joont, avades tema olemasolevaid põhjuseid. Eesmärgi saavutamiseks peab Zaporozhets vajalikuks:

²⁰ Н. М. Занороженъ, Изучение темы «установ-
ление феодального строя в Европе в курсе
истории средних веков», Москва 1959, стр. 65.

²¹ Sealsamas, стр. 71.

1. Näidata, et naturaalmajandus oli varasemal raskajal majanduses valitsevas vormis, mis oli madala põllumajandustehnika ja käsitöö arengu tulemus.
2. Näidata, et pärisorjade töö kasutamine kindlustas feodaale kõigi hädavajalike põllumajanduslike produktide ja käsitöötoodetega, sestõtte ei olnud huvitatud kaubanduslikest sidemetest. Õpilased tuleb viia arusaamisele, et feodaalne rihkatus Lääne-Euroopas on väga kujunenud naturaalmajanduse pinnal.
3. Näidata, et naturaalmajanduse täieliku valitsemise tingimustes eksistents teatar tööjaotus, mis viis käsitööliste eraldumisele.
4. Krüpsutada alla selle naturaalmajanduse erinevust, mis valitses germaanlastel ja slaavlastel ürgkoguandlikel korral ajal, palju enam arenenud naturaalmajandusest, kus areneb laiendatud tootmine.
5. Tuleb õpilaste tähelepanu sellele, et naturaalmajanduse valitsemise tingimustes kogu majanduselu keskis külas ja mõisas, linnad kaubandus- ja majanduskeskustena tähtsat osa ei etendanud.²²

²² Sealsamas, emf. 73-74.

VI tund : Pärisorjusele talupoegade elu ja võitlus.

Selles tunnis jätkab autor mõiste "feodaalne nõrk" kujundamist, iseloomustades üht tema iseloomuliku joont - klassivõitlust eksploatorijate ja eksploatrite vahel.

VIII tund : Feodaalide elu-olu.

Õpetaja seab selles tunnis eesmärgiks anda konkreetne pilt feodaalide majanduslikust ja sõjalisest võimsusest.

Kõikides käsitletud tundides soovitakse domineerivalt kasutada õpetaja emotsionaalset jutustust, huvistilist vestlust, tööd dokumentidega. Näitlikest õppvahenditest kasutatakse seinapilti "Orjoni andmine feodaalile," "Feodaali jahioõigus"; raamatute illustreerimise. Enda valmistatud originaaleid õppvahendeid nende tundide käsitletus ei leidu (väga arvatud õpilaste enda valmistatud lossi maanet)

IX tund : Feodaalne villustatus

Selles tunnis püütakse õpilastele näidata, et naturaalmajanduse valitsemise tingimustes kujunes väga feodaalne villustatus. Mõiste "feodaalne villustatus" kujuneb õpilaste

etteviijutuste baasil naturaalmajandusest, feodaalide võime tegevnenisest ja mõisast kui põhilisest tootmisühikust.

Oma kaamatu kolmandas osas toob Zaporožets ära need metoodilised võtted, mille abil ta saavutab tundides püstitatud eesmärgid. Tema poolt loetletud ja lähemalt analüüsitud meetodite hulka kuuluvad: vertlus (kordav vertlus, heuvistiline ja üldistav), õpetaja jutustus, näitlike õppevahendite kasutamine, töö ajalooliste dokumentidega.

Samalt autorilt on ka kogumikus "Ajaloõ õpetamise kogemustest keskkoolis" ilmunud artikkel "Kõningatset võtetest õpilaste tunnetuslike tegevuse antüviseerimisel VI klassis mõiste "feodaalkord" kujundamisel".²³

Artiklis räägib Zaporožets sellest, kuidas ta küsitluse tel püüdis selgitada õpilaste arusaamist mõistest "feodaalkord"

²³ И. И. Запорожец, Некоторые приемы активизации познавательной деятельности учащихся при формировании в VI классе понятия "феодальный строй", Из опыта преподавания истории в средней школе, Москва 1960.

Ilmus, et õpilastel oli tekkinud rida eeskir-
ke ettevõtetusi. Näiteks, küsimusele kas
feodaalkord oli sammus edasi ühiskonna
arengus, sai ta järgmise vastuseid:

„See oli samm tagasi, sest ürgroogu-
kondlik kord oli palju esemündlikum: siis
olid kõik võrdsed, aga feodaalkorra ajal
talupoegade olukord halvenes.“

„Feodaalidele oli feodaalkorra kehtes-
tamine sammus edasi, aga talupoega-
dele - ei, sest nende olukord muutus halve-
maks.“²⁴

Liit keegi õpilastest isegi ei teinud
katset võtta võrdluseks mingit teist wite-
riumi peale töötavate masside olukorra.
Järelkult tehnika arengu küsimusi ja töö-
tootlikkuse tõusu on vähe käsitletud. Ena-
mikus õpilased ei oska feodaalkorra
mõistet veel selgitada, kuigi selle üksikuid
tunnuseid teavad.

²⁴ И. И. Запорожцев, Некоторые приемы акти-
визации познавательной деятельности
учащихся при формировании в V¹ классе
понятия „феодальный строй“, Из опыта
преподавания истории в средней школе,
Москва 1960, стр. 46.

Samas artiklis käsitleb Zaporozjets tööd seinakaardiga, mõistete kujundamist õpikuga töötamise protsessis, võrdlivate tabelite koostamist, tööd ajalooliste dokumentidega.

Töö kohta seinakaardi ja -pildiga avaldab autor arvamus, et miski asi ei antiseeri ega noonda õpilaste tähelepanu niimoodi (viti nooremates klassides) kui näitlikkus. Järgneb ülevaade sellest, kuidas seinapildi "Obroni andmine floodalile" kaudu tutvustatakse õpilast obroni mõistega.

Õpiku abil kujundab Zaporozjets mõisted "tegu" ja "obron". Õpetaja algul jutustab ise teotööst, kasutab espool nimetatud seinapilti - siis lasab õpilastel raamatust lugeda teotöö kirjelduse. Lõpus antakse definitsioon mõistele "tegu".

Kogemused näitavad, et VI klassi õpilased oskavad eraldada ja defineerida mõisteid süstemaatilise harjutamise tagajärjel. Zaporozjets soovib ka noduste ülesannete raames mõningate mõistete eraldamist. Sel juhul tuleb tunnis mõiste defineerimiseks vajalikud tunnused eraldada.

Pärast ülesande täitmist nodus korrigeeritava sead kolektiivselt klassis. Kogu see töö toimub õpiku kaasabil, õpilaste mõtte töö aktiveerimise valendina.

Laste mõte tekitab aktiivselt ka mitmesuguste võrdlevate tabelite koostamisel. Näiteks: „Töötajate olukord ühkooskondliku, organisatsioonilise ja pedagoogilise ajal“. Mõiste „pärisõiguslik talupoeg“ selgitatakse õpilastele selle võrdlemisega mõistega „õri“ ja „vaba talupoeg“. Enne võrdlust tuuakse esile tunnused, mille alusel võrreldakse. Tugema noorusega klassis töötasid õpilased ise väga küsimused võrdluseks ja astasid need vajalikke järjekorda. Enamikule klassidele osutub aga selline töö raskeks. Sellisel juhul tuleb minna konkreetset üldisele. Õpetaja lasab õpilastel üldjoontes mainitada alguses õrja olukorda, siis vaba-kooskondlase olukorda enne pärisõigustamist ja lõpuks pärisõiguse-talupoja olukorda.

Pärast töötajate vii gruppide seisundi suulist võrdlemist, peavad õpilased lühidalt sõnastama küsimuste vormis või plaani punktidega selle, millest nad

jutentarisid. Kui küsimused on formuleeritud, pannause nad samasse järjestusse nagu espool. Selle tulemusena koostatakse näitus selline iseloomustus töötajate eri sotsiaalsete gruppide kohta vana- ja keskajal.

Ori	Vaba-taluposeg kogukondlane	Pärisorjuselik taluposeg
Ei omanud midagi Täielikult sõltuv orjapidajast. Töötas orjapidajale	Omas oma maa, tööriistad, majapidamise, saagi. Sõltumatu Töötas endale	Omas maad kasutamiseks, oma tööriistad, osa saagist Mittetäielikult sõltuv feodaalist Töötas feodaalile ja endale ²⁵

Zaporožets väidab, et selliste tabelite sisu säilib kaua õpilastel mäles. Kontrolli puhul kees, semestri, aasta ja pooltise möödudes taastavad õpilased täielikult selle tabeli.

Vastupidi, õpilased nendest klassidest,

²⁵ Sealsamas, emp. 53.

kus ei koostatud tabelit, viirid läbi võrdluse ilma mingi süstemiita, jättes välyä rea olulisi tunnuseid.²⁶

Autor soovitat neid tabeleid kasutada ka nõndav-üldistavates tundides.

Artikkel annab rea metoodilisi näpü-näited feodalismi ja selle majanduse käsitlemise kohta V klassis.

Õppemetooditust hindab autor viiti huvistilist vestlust, kus õpilased kogitud teadmiste baasil saavad aktiivse mõtte-töö tulemusena uusi teadmisi, avavad uusi külgi juba tuntud faktidel ja nähtustel.

P. S. Leibengrubilt on ilmunud metoodiline käsiraamat "DSD Liidu ajaloo elementaarkursuse õpitanisest VII klassis"²⁷

Elementaarkursuse õpitanine koos välis-riikide usaja küsimustega algas 1961/62. õppeaastast. Töö on kirjutatud katselise õpituse kogemuste tulemusena. 1960/61 õ.a. Raamat on jaotatud temade alusel, iga tema omakorda tundides. Iga tema sissijuhatavas osas formuleeritakse

⁶ Salsamas, стр. 53-54.

⁷ П. С. Лейбгруб, Изучение элементов курса истории СССР в VII классе, Москва 1962.

peamised ülesanded ja isärasused, määratakse tema sees varemõpituga. Tundide kohta antakse konkreetne metoodiline käsitus tunni struktuuri, meetodite ja võtete kohta; tuuakse mõningat täiendavat materjali, mis on mõeldud õppematerjali konkretiseerimiseks (katsendid dokumentidest ja ilukirjanduslikest tekstidest, näitlike õppevahendite kirjeldused jne.) Reaalkultuuril antakse kaks erinevat metoodilist varianti tunni läbiviimiseks.

Sellist detailset metoodilist ainekäsitlust ei saa aga lugeda otstarbekaks. Kui õpetaja oma töös võtab esmajoones selles teoses esitatud tundide variandid, kus nõrk on detaililt ette näidatud ja iga õpetaja poolt öeldav lause kirja pandud, kuhugi jääb siis õpetaja loominguiline suhtumine tunni, meetode ja paremate õppemetodite otsimine ja nende kasutamine praktikas.

Peab ju iga tund olema elnisest erinev, pakkuma uusi töövõtteid jne., mitte muutuma šablooniks. Liibengrubi koostus esitatud tundide kohta ei saa öelda, et nad sellele nõudele vastaksid.

I. Lerner'i raamat "Ajaloõ õpetamisest
IX klassis"²⁸ annab tundide metoodilise
 tööluse järgmiste temade kohta:

- I Vana-Vene riigi tekkinine
- II Feodaalsuhete areng ja Kiievi-Venemaa
 langus
- III Vene riigi majanduslik areng XVII saj.

Metoodiline käsitus nende tundide
 kohta on mõeldud keskkooli IX klassile ja
 seetõttu 8-klassilises koolis võib kasutada
 ainult mõningat faktilist materjali.

Estikeelsest metoodilisest kirjandusest
 käsitlevad antud probleemi H. Palametsa
 "Ajalooliste mõistete kirjundamise metoo-
 dikast" (käsikiri); A. Laanemäe "Tahvli-
 skemid ja tabelid" ja V. Marmei "Mõ-
 ningate mõistete kirjundamisest tahvli-
 skemide abil ajaloolundides" (VII - VIII klass)

Feodalismi õpetamise metoodika
 mõningaid küsimusi käsitleb ka pedagoogiline
 perioodika, eelkõige ajakirjad
 "Педагогическое учение в школе" ja

²⁸ И. А. Лернер, Изучение учения в
IX классе, Москва 1963.

"Nõukogude Kool".

Naatleksimegi mõnd tähtsamat antud teema kohta käivat artiklit.

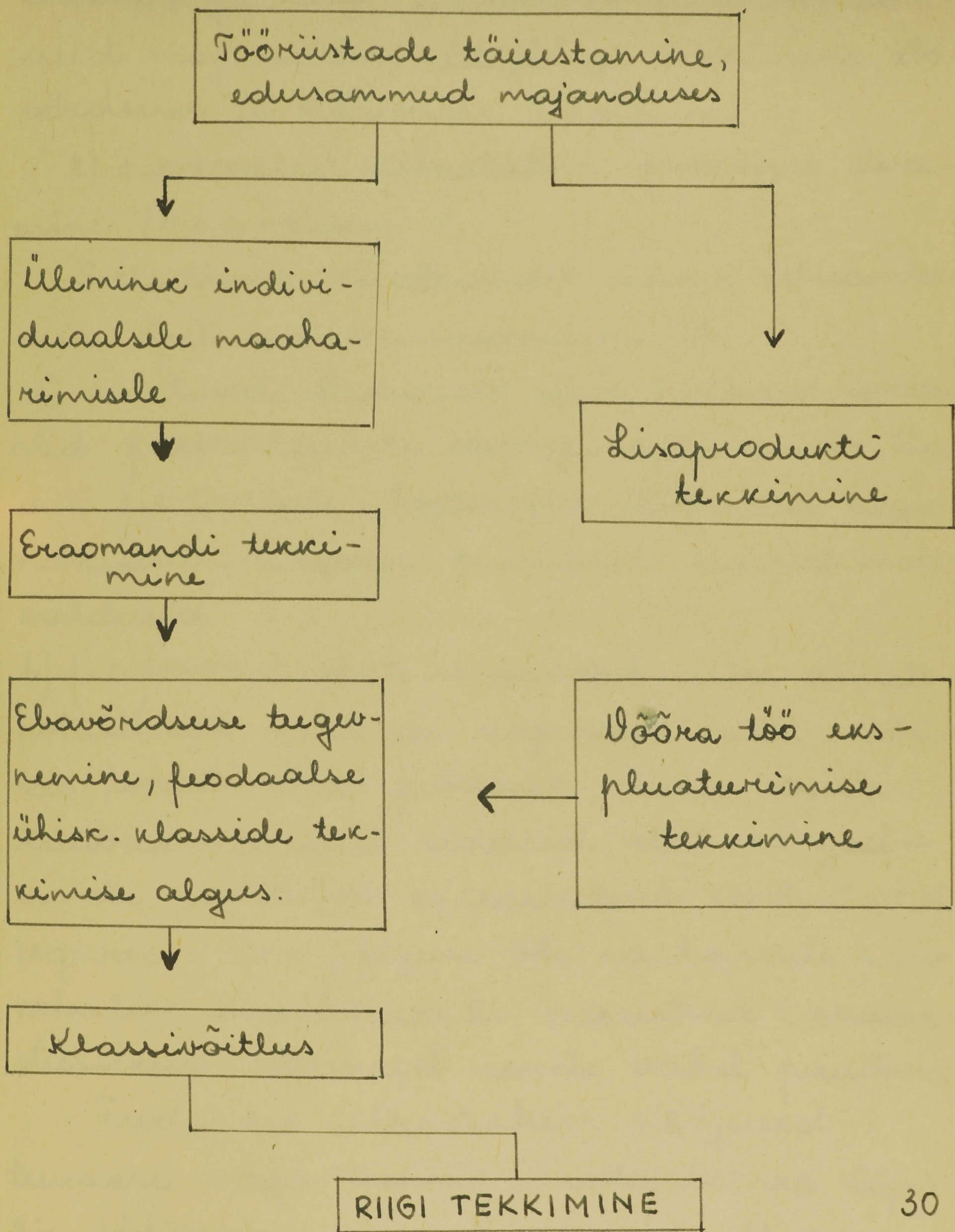
Z. Dobrõnina "Kõningatest konkreetiseerimise ja üldistamise meetoditest"²⁹ analüüsib rea temade käsitlemist tahvli- skeemide abil.

1) Klasside tekumise probleemi avamine slaavlaste varapeodasises ühiskonnas. Töö selle probleemi kallal algab tunni- ga "Idaslaavlased VI - VIII sajandil". Õpetaja jutustuse alusel peavad õpilased otsustama, milline ühiskondlik vorm oli slaavlastel. Klasside tekumise protsessi käsitleu jätkub tunnis "Na- na - Vene riigi moodustamine".

Õpetaja alustab oma jutustust nen- dest nähtustest, mis viisid majandust edasi. Tahvilil valmib skeem:

²⁹ Z. M. Dobrõnina, О некоторых приемах конкретизации и обобщения, Преподава- ние истории в школе 1965 № 6.

Klasside ja riigi tekkinise põhjused

³⁰ З. И. Добрынина, О некоторых приемах конкретизации и обобщения, Преподавание истории в школе 1965 № 6, стр. 55.

Õpilased näevad, et peamiseks põhjuseks klasside ja riigi tekkimises olid edusammud majanduses, ülejäägi tekkimine, elavõrdseuse ja rõhumeise tekkimine.

2) Feodaalse villutatuse protsessi avamine Dana-Venes.

Selle teema käitlemisel seame ülesandeks viia õpilased arusaamiseni, et:

a) muutused Venemaa ühiskondlikus korras olid feodaalsehite arengu tulemuseks. See viis feodaalide - bojaaride võimsuse tugevumiseni, kellele kuulusid suured maavaldused

b) feodaalid olid ühesivvad mitte ainult poliitiliselt vaid ka majanduslikult. Mõis-
sas toodeti kõik feodaali eluks vajalik. Kaubanduslikud sidemed olid nõrgad - see oli poliitilist villutatust soodustavaks teguriks. Üks põhjusi oli ka linnade kasv kohalike väestikeideeskana (kaubanduslikud sidemed nende vahel puudusid).

Feodaalse villutatuse põhjused
tunne väga tunnis "Feodaalkorra lõplik väjarejumine XI sajandil". Ühe aine esitamise selles tunnis toimub järgmise plaani alusel:

- 1) Edusammud majanduses $\underline{x} - \underline{xI}$ saj.
- 2) Feodalmõisate kujunemine. Feodalkor-
ra lõplik väjarejinenemine
- 3) Kirjalike seaduste väljaandmine
- 4) Rahva ülestõusud

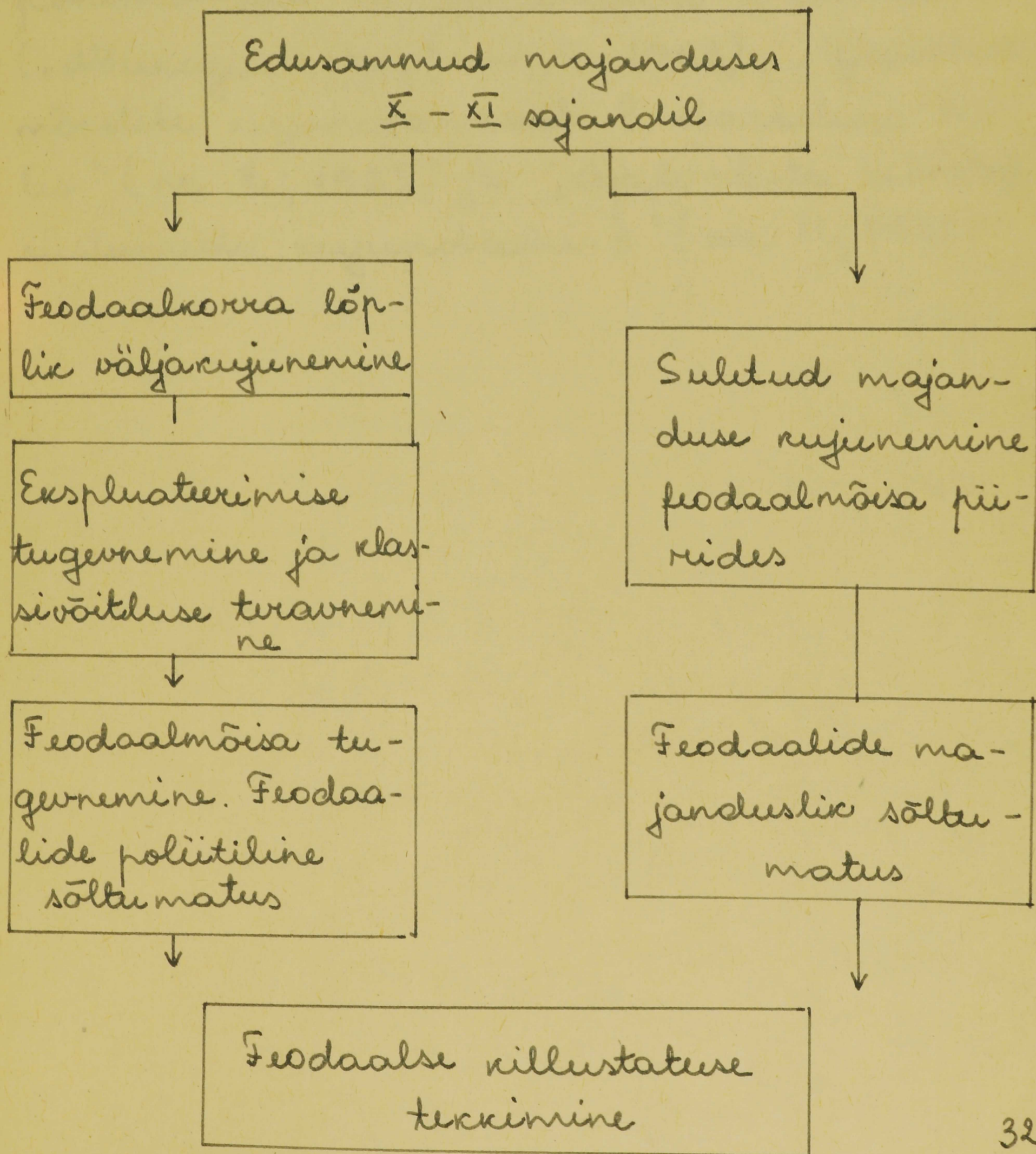
Tunnis koostatakse tabel põlluharimise
arengu kohta

Edusammud põlluharimises
 $\underline{VIII} - \underline{XIII}$ sajandini

$\underline{VIII} - \underline{IX}$ saj.	$\underline{x} - \underline{xI}$ saj.	$\underline{xII} - \underline{xIII}$ saj.
<p>Edaslaavlaste peamine tegevus- ala - põlluhari- mine. Peamised põllutööriistad: põhjas kõblas, okasõne; lõunas ader.</p> <p>Künnipõllunde- se pidev levik põhja seenas.</p>	<p>Künnipõllun- duse edasine laienemine. Ül- line ja pidev künnipõllunde- se tööriistade areng. Ülemi- nek kahepõllu- süsteemile.</p>	<p>Künnipõllun- duse valitsemi- ne.</p> <p>Kolmepõllu- süsteemi leviku algus. Slavata- se kasutama täiuslikumad atrad.</p>

Feodaalse villustatuse tulemused tuuakse välja tunnis "Feodaalne villustatus Venemaal" heviestilise vertluse raude

Feodaalse villustatuse põhjused

"Nõukogude Koolis" ajavahemikul 1958-1966 (märts) oli ajaloo metoodika - alalist artiklitest võimalik kasutada antud töö kirjutamisel ainult mõningaid. Ja nimelt:

H. Palametsa "Lühiskondlik - ajalooliste põhimõistete kujundamisest IV klassis" ("Nõukogude Kool" nr. 4; 1962), "Ajalooliste mõistete kujundamisest 8-klasises koolis" (nr. 2; 1965) ja "Ajalooliste mõistete süsteemide kujundamine" (nr. 11; 1965).

II peatükk
Õpilaste teadmised
feodaalsest majandusest

1. Kontrolltööde eesmärk ja läbiviimine.

Õpilaste teadmiste kontrollimine võimaldab kindlaks määrata olemasolevate teadmiste taseme, avastada nende nõrgad ja tugevad küljed. Selgitades välja puudused ja lüngad õpilaste teadmistes pöörame suuremat tähelepanu aine raskeimate lõikude õpetamisele ja uute õpetamismetodite kasutuselevõtmisele.

Feodaalse majanduse põhiprobleeme puudutavad kontrolltööd viisime läbi mõnedes Tallinna ja Keila linna (Tallinna 18. 8-kl. kool, Tallinna 27. 8-kl. kool; Keila keskkool) ning Harju rajooni koolides (Nissi 8-kl. kool, Turba keskkool)

Kontrolltööde eesmärgiks oli välja selgitada, kuidas õpilased on omandanud põhiteadmised feodaalsest majandusest.

Kontrolltööde abil selgitasime, millistes küsimustes olid õpilaste teadmistes lüngad ja missegused ainelõigud asutusid raskem. Samuti võimaldasid kontrolltööd teha mõningaid järeldusi õpetajate töö ja üksikute klassikollektiivide teadmiste taseme kohta. Kontrolltöö küsimustele vastates kasutasid õpilased neid teadmisi, mis nad olid saanud VI klassi keemika kursust ja NSV Liidu ajaloo tundides VII klassis, aga samuti klassi- ja koolivälise töö ning kunstiliste mõjutuste kaudu.

Tööd viidi läbi ajaloo tundide ajal, mis võimaldas enne töö kirjutamist pilku heita õpinusse või ajaloo tööviikisse. Üheski koolis ei teostatud aga vastava osa spetsiaalset nõrdamist.

Kontrolltööde küsimused ehitati õpilastele masinavijas paljundatult, osaliselt lünktensti, osaliselt küsimuste kujul. A variant oli trükitud valgetele ja B variant kollastele lehtedele. Nii A kui B variant sisaldas 7 küsimust.

A variant

1. Pärisonjusele kalupoeg kandis järgmisi

koormisi mõisniku, riigi ja kiriku vastu:

1) 3)

2) 4)

2. Mis oli poodaalse killustatuse majanduslikuks aluseks? Selgita lähemalt oma väidet.

3. Millal tekkis ülevenemaaline turv? Mida Sa mõistad selle all?

4. Millised Venemaa osad spetsialiseerusid milliste kaupade tootmisele?

5. Mida Sa mõistad kaheväljasüsteemi ja mitmeväljasüsteemi all?

6. Nimeta Venemaal toimunud suured talurahvasõjad ja nende toimumise ajad.

7. Kuidas toimus talupoegade järk-järguline pärisorjastamine?

1)

2)

3)

4)

B variant

1. Pärisorjusele talupoeg kandis järgmise koormisi mõisniku vastu:

1)

2)

Selgita nende tähendust!

2. Naturaalmajanduse all mõistame sel-
list majandust, kus 1)

2)

3)

3. Millised on feodaalse villustatuse head
ja halvad küljed.

4. Mida Sa mõistad alapõllunduse ja
kolmeväljasüsteemi all?

5. Mida tähendab manufaktuur? Mille
poolt ta erineb vabrikust?

6. Miks lõppesid talurahvarõjad lüüa-
saamisega?

7. Millal algas pärisorjuselike konna kriis
ja milles see väljendus?

Nendile küsimustele õigesti ja täie-
likult vastamine andis 24 punkti. Hin-
damisskaala oli järgmine:

24-20 punkti - hinne "5"

20-16 punkti - hinne "4"

15-10 punkti - hinne "3"

alla 10 punkti - hinne "2"

Suhteline lübe hindamisel oli tingitud asjaolust, et tööd toimusid ilma ulnava nõrdamiseta küllaltki ulatuslikule materjalile.

Kontrolltööde tulemused hinnete alusel:

Tabel 1

Koolid	Õpil. arv	Hindeid protsentides				Üldse kirjutar rahuldavalt	
		"5"	"4"	"3"	"2"	Õpil. arv	%
Tallinn	50	—	12	48	40	30	60
Keila	50	—	—	30	70	15	30
Karju rajoon	50	8	18	38	36	32	64
KOKKU	150	2,7	10	38,7	48,6	47	51,3
%							

Tabelist nähtub, et Tallinna linna ja Karju rajooni koolide õpilaste teadmiste tase on peaaegu ühesugune. Üldiselt on aga õpilaste teadmised peedaalse majanduse osas mitterahuldavad. Sellest annab tunnistust fakt, et 150 õpilasest ainult 51,3% kirjutasid kontrolltöö rahuldavalt (s.o. hinnetele "5", "4" ja "3")

Edasi vaatamiseks, mitu protsenti küsi-

mustest vastati õigedi.

Tabel 2

Koolid	Õpilaste arv	Maksimaalselt punkte	Saavutati punkte	Õigete vastuste %
Tallinn	50	1200	477	40
Keila	50	1200	373	31
Harju rajoon	50	1200	600	50
KOKKU	150	3600	1450	40,3

2. Kontrolltööde kvantitatiivne analüüs

Teadmiste hulga kindlaks määramiseks peamiseks analüüsima kontrolltöö sooritanud koolide õpilaste teadmiste mahtu. Ku-
na aga koolide tase on väga erinev, siis on otstarbekohane teha seda esialgu koolide kaupa ja seejärel linnade ning rajoonide järgi. Vaatamiseksigi koolide kaupa A ja B varianti eraldi.

Ülevaade õigetest vastustest saa-
nutatud punktide alusel
 A variant

Tabel 3

Koolid ja klass	Õpil. arv	Andsid õiged vastused							Kokku	%
		1	2	3	4	5	6	7		
Tallinna 18. 8-kl. kool <u>viii</u> ^a kl.	11	29	6	3	1	5	21	1	66	25
		44	22	22	44	22	66	44	264	100
Tallinna 27. 8-kl kool <u>viii</u> ^a kl.	14	50	15	21	11	9	65	4	155	43
		56	28	28	56	28	84	56	336	100
Keila Kesk- kool <u>viii</u> ^a kl.	12	29	14	2	4	5	17	2	73	25,3
		48	24	24	48	24	72	48	288	100
Keila Kesk- kool <u>viii</u> ^b kl.	13	42	14	14	6	18	18	-	112	29,2
		52	26	26	52	26	78	52	312	100
Nissi 8-kl. kool <u>viii</u> kl.	9	29	4	6	2	5	15	4	65	30,1
		36	18	18	36	18	54	36	216	100

Turba keskkool <u>vii</u> kl.	16	52	15	17	19	18	73	42	236	61,5
		64	32	32	64	32	96	64	384	100
KOKK U		231	68	63	42	60	209	53	707	
		300	150	150	300	150	450	300	1800	
%		74	44	40	14	38	45	17	38	

B variant

Tabel 4

Koolid ja klass	Õpilaste arv	Andmeid õiged vastused							Kokku	%
		1	2	3	4	5	6	7		
Tallinna 18. 8-kl. kool <u>vii</u> ^a kl.	10	11	13	5	9	16	13	-	67	27,8
		40	30	30	20	30	40	50	240	100
Tallinna 27. 8-kl. kool <u>vii</u> ^a kl.	15	43	24	15	24	35	44	4	189	52,5
		60	45	45	30	45	60	75	360	100
Keila keskkool <u>vii</u> ^a kl.	12	33	7	10	9	10	18	-	87	33
		48	36	36	24	36	48	60	288	100

Keila Keskkool VII ^b kl.	13	34	16	7	11	14	19	-	101	38,3
		52	39	39	26	39	52	65	312	100
Nissi 8-kl. kool VII kl.	10	21	14	7	14	14	22	-	92	48,4
		40	30	30	20	30	40	50	240	100
Turba Keskkool VIII kl.	15	48	31	23	26	38	30	11	207	57,5
		60	45	45	30	45	60	75	360	100
KOKKU		190	105	67	93	127	146	15	743	
		300	225	225	150	225	300	375	1800	
%		66	49	31	65	59	51	4	43	

Tabelite võrdlemisel näeme, et A variandi eest sai 75 õpilast 707 punkti s.o. 37,8% ja B variandi eest sai samuti 75 õpilast 743 punkti s.o. 43%. Selmselt B variandi küsimused osutusid pisut raskemaks enamikele koolidele. Keila Keskkooli raskus siitsmen- dat klassi on suhteliselt ühtlase tasemega (25,3% ja 29,2% A variandi puhul), (33% ja 38,3% B variandi puhul) See on ka loomulik, sest mõlemas klassis õpetab üks õpetaja.

Nissi 8-klasiline kooli ja Turba keskkooli õpilaste teadmiste tase on ka suhteliselt ühtlane, kui arvestada ajaoleu, et Nissi 8-klasilises koolis oli materyjali käsitlesega jõutud parajasti pärisorgestliku korra viisi, mis teistes koolides oli juba varem läbi võetud. Väga erinevat pilti panevad aga õpilaste teadmised Tallinna 18. ja 27. 8-kl. koolis. Tundide efektiivsus, oskus õpilasi tööle rakendada, süstemi kindel töö ajaloo viikuga - kõik see nägib küll 27. 8-kl. kooli ajaloo õpetaja töö raseks. Tallinna 18. 8-kl. koolis ilmnes õpetaja rüündimatus tunnis distsipliini saavutada ja õpilasi tööle rakendada.

Kuidas olus saavutatud punktide hulk ja vaherord linnade ja rajooni lõikes:

A variant

Tabel 5

Koolid	Õpilaste arv	Andsid õiguid vastused							Kokku	%
		1	2	3	4	5	6	7		
Tallinn	25	79	21	24	12	14	86	5	221	37
		100	50	50	100	50	150	100	600	100
Keila	25	71	28	16	10	23	35	-	185	30,8
		100	50	50	100	50	150	100	600	100

Harju rajoon	25	81	19	23	21	23	88	42	301	51,6
		100	50	50	100	50	150	100	600	100

B variant

Tabel 6

Koolid	Õpilaste arv	Andsid õigeid vastuseid							Kokku	%
		1	2	3	4	5	6	7		
Tallinn	25	54	37	20	33	51	57	4	256	42,9
		100	75	75	50	75	100	125	600	100
Keila	25	67	23	17	20	24	37	-	188	31,2
		100	75	75	50	75	100	125	600	100
Harju rajoon	25	69	45	30	40	52	52	11	299	49,8
		100	75	75	50	75	100	125	600	100

Ühe õpilase kohta saavutati keskmiselt punkte järgmiselt:

Tallinna linnas 9,5 punkti

Keila linnas 7,5 punkti

Harju rajoonis 12 punkti

3. Kontrolltööde kvalitatiivne analüüs

Püüvate ja kindlate teadmiste väljaselgitamise kõrval pakuvad huvi ka tüüpilised vead, sest üksnes sel juhul kui oleme teadlikud vea olemasolust, saame uurida tema tekkimise põhjusi ja oskame õpetamisel neid ennetada.

Analüüsiksime A ja B variandi küsimustele vastamisel tehtud tüüpilisi vigu küsimuste kaupa:

A variant

I. Pärisorjusele talupoeg kandis järgmisi koormisi mõisnike, riigi ja kiriku vastu:

1) tege	3) riigimaksud	
2) obrok	4) kümnis	(4 punkti)

Sellele küsimusele vastamine vilisi kasu ei valmistanud. Maksimaalselt 4 punkti siiski paljud õpilased ei saavutanud rea puudujääkide tõttu:

1) Koormisi mõisnike vastu nimetatase lihtsalt maksudeks:

Pärisorjusele talupoeg kandis järgmisi koormisi mõisnike, riigi ja kiriku vastu:

1) maksud 3) riigimaksud

2) kivikümnis

Helle tl. VII^a kl.

Tallinna 18.8-kl. kool

2) tehase vahet loomuskendi ja obrok vahel

1) tegu

3) obrok

2) loomuskent

4) kivikümnis

Ene S. VII kl.

Nissi 8-kl. kool

3) kui neli nõustust ei tule välja, lisatakse "hea õnne peale" midagi, mille tähendust ei teata

1) obrok

3) kümnis

2) tegu

4) opritšnina

Dura T. VII^a kl.

Keila keskkool

II Mis oli feodaalse killustatuse majanduslikuks aluseks? Selgita lähemalt oma väidet. (2 punkti)

Feodaalse killustatuse majanduslikuks aluseks oli naturaalmajandus. Naturaalmajanduse tingimustes ei olnud ega saanudki olla kindlaid kaubanduslike sidemeid riigi üksikute osade vahel, peened sidemed isegi üksikute mõisate vahel. Kõik vajalik toodeti kohapeal ja iga

feodaalvaldus kujutas endast sõltumatut
tervikut.

Sellele küsimusele vastamine valmistas
maskei paljudele õpilastele, mistõttu suur
osa õpilasi jättis vastamata.

Enamik õpilasi püüdis küsimust seosta-
da nende teadmistega, mis neil on feodaal-
selt kullustatusest.

"Feodaalse kullustatuse majanduslikkus
alusks oli feodaalide omavaheline riid
ja sõjad. Feodaal tahtis, et temal oleks
rohkem orje kui teisel."

Arvi T. VII kl.

Nissi 8-kl. kool

"Feodaalse kullustatuse majanduslikkus
alusks oli see, et rööviti talupoegade
elameid, võeti talupoegade maid ära."

Sõye S. VII 6

Keila Keskkool

Rida Keila Keskkooli õpilasi peab feo-
daalse kullustatuse alusks maad.

"Feodaalse kullustatuse majanduslikkus
alusks oli maa. Maa kuulus feodaalide-
le, nad püüdsid seda üksteiselt ära võtta."

Alo B. VII 6 kl.

Keila Keskkool

"Feodaalse villutature majanduslikkus
alusks oli kaubandus."

Karmen R. VII kl.

Turba Keskkool

Küsimuse teine pool - miks just naturaalmajandus oli feodaalse villutature alusks-
osutus kõige raskemaks. Feodaalset villuta-
tust ei osata seostada naturaalmajandusega.

III Millal tekkis ülevenemaaline turg?
Mida Sa mõistad selle all? (2 punkti)

Ülevenemaaline turg tekkis XVII sajandil.
Kaubanduslikud sidemed ühendasid rogu
maa üheks majanduslikuks tervikuks -
rijunes ülevenemaaline turg.

Mõistet "ülevenemaaline turg" selgitas
iga õpilane selliselt, nagu tema oli seda
mõistnud. Millal ülevenemaaline turg riju-
nes? Siin paritakse ka väga mitmesugu-
seid dokumendid.

"Ülevenemaaline turg tekkis XIV saj. See on
riisugune turg, kus tulid kõik maailma kaup-
mehed kokku. See turg toimus teatud ajal."

Toomas J. VII a

Tallinna 18. 8-kl. kool

"Ülevenemaaline turg tekkis XVIII sajandil,
selle all mõistame, et rogu Venemaalt tuldi

kokku üks kord aastas kuhugi linna ning seal siis osteti kaupu. Ülevenemaalises tuurus kauplused kõik venelased. Ning ühel ajal toimus see mitte et üks laad oli ühes ja teine teises linnas. Selles ajaks sõitsid sellesse linna ka välismaistest kaupmehed.

Sellest a. VII a

Tallinna 18. 8-kl. kool

„Ülevenemaaline turg tähendab, et kaubalinnad olid kõik ühinenud.“

Ants J. VII a

Kuila Keskkool

Õhõidete alusel näeme, et õpilased selgitades mõistet „ülevenemaaline turg“ lähtuvad sõnast „turg“. Tänapäeva kolhoosituurust on õpilastel oma kogemuste varal ettekujutus olemas ja sellisena kujutavad nad neile omase konkreetse mõtlemise tõttu ka XVII saj. ülevenemaalist-turget. Kuna mõistes on veel teine sõna „ülevenemaaline“ siis arvatakse, et see turg on üks ja väga suur, kuhu kõik kaupmehed üle Venemaa kokku sõidavad.

"Ülevenemaaline turg tekkis Novgorodi linna aitamise ajal. Novgorodi tulid üle Venemaa kaupmehed konkureerida kaupade müüma ja vahetama. Seal käisid ka välismaalt kaupmehed."

Aado P. VII kl.

Nissi 8-kl. kool

Õpilasele on jäänud melde kas õpetaja jutustuse või raamatu illustratsiooni "Novgorodi järsadamas" lk. 33 alusel, et Novgorodis oli XII - XIII sajandil kõrvaline turg, mida külastasid ka välismaa kaupmehed. Sellise meeldejäädud episoodi seostab õpilane mõistega "ülevenemaaline turg".

IV Millised Venemaa osad spetsialiseerusid milliste kaupade tootmisele? (4 punkti)

Kesk-mustmilla rajoonid, Kesk-Volga-maa, Baškiiria - teravilja tootmine. Lääne-poolsed alad - lina ja kanepi tootmine. Siberi - karusloomad. Lõunapiirkonnad ja Volga alamjooks - rändkarjandus.

Sellele küsimusele vastates loovad õpilased eile faktid, et põhjapiirkonnad spetsialiseerusid karusnahade tootmisele.

Tuiste piirkondade kohta midagi konkreetset ei suudeta meenutada. Enamik õpilasi jätab lihtsalt sellele küsimusele vastamata.

Täielikumad vastused sellele küsimusele olid:

„Pihkva ümbrus ja Peipsi-tagune piirkond kasvatas lina. Venemaa idaosas ja Siberis kasvatati ja küttiti karusloomi. Lõunapoolsetes steppides ja mägi-aladel kasvatati karja.“

Peep H. VII kl.

Turba Keskkool

„Siberis toodeti peamiselt karusnahku ja nende saadusi. Ülem-Volgamaa spetsialiseerus peamiselt teravilja ja mitmesuguste põllumajandussaaduste tootmisele. Uraalis toodeti metallisaadusi.“

Umas A. VII a kl.

Tallinna 27. 8-kl. kool

V. Mida Sa mõistad kaheväljasüsteemi ja mitmeväljasüsteemi all? (2 punkti)

Kahvväljasüsteemi puhul põllumaa jaotati kaheks väljaks: üks külvati täis, teine aga jäi kesa alla s.o. puhkas. Mitmevälja-

süsteem on kultuuride vaheldus perioodiliselt.

Ka nende, välistelt lihtsaina näivate, mõistete selgitamisel esines rida vigu.

„Kahväljasüsteemi alla kuuluvad põlvkond on need, millele on määratud suvel ja talvel. Mitmeväljasüsteemi alla kuuluvad, millele määratakse igal aastal.“

Sivele S. VIII b

Keila Keskkool

„Kahväljasüsteem on, kus kasvab talinäär ja suvine saak.“

Tiit D VIII b

Keila Keskkool

Osa õpilasi ajab mitmeväljasüsteemi segi kolmeväljasüsteemiga ja kahväljasüsteemi selgitus on nüsegune:

„Kahväljasüsteem on nüsegune, kus ühel väljal oli suvivil ja teisel väljal talivil. Mitmeväljasüsteem oli aga selline, kus üks väli oli vilja all ja teisel ei olnud vilja.“

T. vi M. VII a

Tallinna 27. 8-kl. kool

Kahv- ja mitmeväljasüsteemi selgitamisel lähtuvad õpilased nende sõnade

konkretest tähendusest, et oli kaks või mitu välja. Teatakse ka midagi tali- ja suviljadest. Kuidas aga ühe või teise maa viljussüsteemi puhul põlde kasutati - see on segane.

VII Nimeta Venemaal toimunud suured talurahvasõjad ja nende toimumise ajad.

(6 punkti)

1606-1607 talurahvasõda Ivan Bolotnikovi juhtimisel

1667-1671 Stepan Razini juhtimisel

1773-1775 Jemeljan Pugatšovi juhtimisel

Õpilased seutsid meenutada talurahvasõdade juhte, toimumise ajad aeti aga sageli segi.

Keila Keskkoolis ja Tallinna 18. 8-kl. koolis polnud õpilased amandanud mõistet "talurahvasõda" ega osanud seotthu talurahvasõda valdada sõjast või isegi lahingust. Sellest tingituna ka sellised vastused, nagu:

"Talurahvasõda Dimitri Pojavski juhtimisel."

Tiiu S. VII 6

Keila Keskkool

"Talurahvasõda Bolotnikovi juhtimisel 1606
 Kulikovo lahing 1380
 Võit mongolite üle 1480
 Talurahva võit Suzma Minini juhtimisel
 Talurahva võit Donskoi juhtimisel."

Lembik A. VII b
 Keila Keskkool

"Esimene talurahvasõda oli Põhjasõda -
 seda ülestõuse juhtis Peter I."

Reet N. VII b
 Keila Keskkool

"Poltava lahing Bolotnikovi juhtimisel
 XVIII saj. algul. Talurahvasõda Razini juhtimisel
 1749."

Ilmatar T. VII a
 Tallinna 18. 8-kl. kool

Tallinna 18. 8-kl. kooli osa õpilasi ei te
 vahet ra talurahvasõja ja revolutsiooni vahel;

1. Talurahvasõda J. Pugatšovi juhtimisel
2. Minini ja Požarski juhtimisel 1746
3. Suur oktoobrirevolutsioon 1917

Jaak T. VII a
 Tallinna 18. 8-kl. kool

Toodud näidete alusel näeme, et õpila-
 sed ei ole omandanud selliseid põhimõis-
 tud nagu sõda, lahing, revolutsioon.

Nende mõisteteiga tihase aega tutvust juba IV ja V klassis. Kuidas siis õpilased on jõudnud VII klassi? Kus peitub viga?

Järelikult pole ei IV, V, VI ega ka VII kl. ajalooõpetajad kontrollinud millised rejtused ja arusaamad seostusid õpilaste teadvuses õpitava mõistega. Ilmselt rahuldusid nad sellega kui õpilane oskas mõistet esitada õiges kontekstis. Enamasti aga tähendas see oskus ainult teatud fraaside päheõppimist ja ülesütlemist, ilma et õpilane oleks aru saanud kasutatud mõistest.

VII Kuidas toimus talupoegade järk-järguline pärisõigustamine?

1497 - Sudelnik. Talupoeg võis mõisniku juurest lahkuda nädal enne ja nädal pärast jõripäeva.

1581 - Keelusaastad. Keelati 5 aastaks jõripäeval lahkumine.

1597 - Mõisnik sai õiguse ärajooksunud talupoega viie aasta jooksul üles otsida ja teda jõuga tagasi tuua.

1649 - Maakoogu Seadustik viis talupoegade sunnismaiseks muutmise lõpule.

Küsimus nõudis head faktilise materjali tundmist ja seetõttu mitte üksnes üksikud õpilased, vaid terved klassid (Tallinna 18. 8-kl. kooli VIII^a kl.) ei suutnud midagi meenutada talupoegade järk-järgulise päris-organisatsiooni kohta. Keila keskkooli õpilased, vastates sellele küsimusele kirjeldasid, kuidas vabad talupojad - sverdid muudeti sõltuvaks. Teatakse ka seda, et Ivan G. Koznõi ajal anti välja mingi seadus jüripäeva kohta. Õpilased on midagi meenunud jüripäevast, kuid mida nimelt? Kontrolltööde põhjal see ei selgu.

„Anti välja seadused, mis nägid ette talupoegade lõpliku organisatsiooni.“

Alo B. VIII 6

Keila keskkool

Tallinna 27. 8-kl. koolis ja Harju rajooni koolides õpilased suudavad meenutada 1497. ja 1581. a. seadusi. 1597. a. seadust ei ole märgitud ka 1965. a. välja antud õpikus, seetõttu õpilased teavad ainult seaduse sisu.

Sellele küsimusele vastamise õigus oleks täielikult sellest, kuidas õpetaja vastavat ainelõike on käsitlenud. Kui

õpetaja käsitles küsimust mööda minnes ja edasises töös selle teema juurde tagasi pole pöördunud, ei seuda ka õpilased oma mäles mingit süsteemi luua.

B variant

I Põlisorjuselik talupaeg kandis järgmisi
koormisi mõisnike vastu:

- 1) tege
- 2) obrök

Selgita nende tähendust!

Talupaegade tööd feodaali majapidamises nimetati mõisatoks.

Maksid feodaalile oma majapidamise saaduste ja toodete näol nimetati loonusrendiks ehk obroniks. (4 punkti)

Tüüpilises veans selle küsimuse puhul on see, et õpilased ei oska selgitada teoorjuse ja obröki tähendust. Osa õpilasi peab kümnist kohustusks mõisnike vastu

„Talupaeg kandis järgmisi koormisi mõisnike vastu:

- 1) obrök
- 2) kümnis

Heiki Ö. VII kl.
Turu Keskkool

- 1) Päriskorjuslik talupoeg pidi maksma mõisnikule kümnest
- 2) Ta pidi mõisnikku abistama majanduslikes olukorras

Maila K. VII^a.

Tallinna 18. 8-kl. kool

Õpilased kasutavad heupi sõnu, mille tähendust nad ei tea.

Mõisniku vastu kandis talupoeg järgmisi koormusi:

- 1) obrok 2) sloboda

Arvo L. VII^{kl}.

Nissi 8-kl. kool

II Naturaalmajanduse all mõistame sellist majandust, kus:

- 1) kõik vajalik toodeti ühe mõisa piirides
- 2) peaaegu midagi ei müüdedud ega ostetud
- 3) peale soola ja rauda (3 punkti)

Õpilaste fantaasia on väga rikas, seetõttu on lihtud igasuguseid tunnuseid naturaalmajandusele:

„Naturaalmajandus on:

- 1) mida talupoeg ise valmistab (riie)

2) mida ta saab loomadelt ja kodulindudel
(liha, mune)."

Arhipenko VII a
Kõõla Keskkool

"Naturaalmajanduse all mõistame sellist
majandust, kus

1) riigil ei olnud väljaminekuid ega
sissetulekuid."

Peter S VII a
Tallinna 18.8-kl. kool

Naturaalmajanduse ajal:

- 1) kõik tehti oma mõisas
- 2) müüdi enda mõisa piires
- 3) välist osteti ehteid, veini, velda.

Sirge K. VII
Turba Keskkool

Iseloomutades naturaalmajandust
toovad õpilased välja 2 iseloomuliku
tunnust ega suuda midagi liida kol-
mandat (peaaegu midagi ei müüdnud
eга ostnud, osteti soola ja rauda). Et
naturaalmajanduse tingimustes kõik va-
jalik ühe mõisa piires toodeti - selle
mõistmine ei valmista raskusi.

III Milled on feodaalse villustatuse
head ja halvad küljed?

Feodaalse villustatuse heaus küljus on see, et toimus majanduse edasine areng (maaharimise tehnika arenes, ehkki pikema mööda; kasvaid linnad ning arenes näsi-töö) halvadeks külgedeks olid feodaalide kodurõjad, mis laastasid maad ja millest tulenes riigi nõrkus väliskaubatungide puheel. (3 punkti)

Tuua üle feodaalse villustatuse head küljed osutus õpilastele peaaegu ülitamatuks tarkistuseks. 65% õpilastest kas läksid vaikides mööda positiivsetest jõontest või väitsid, et feodaalsel villustatusel häid külgi polnud. Ülejäänud 35% õpilastest püüavad siiski häid külgi leida.

„Feodaalne villustatus oli kasulik feodaalile, kes sõltumata valitsejast sai ja jäi oma kindluses.“

Rein A. VII a

Tallinna 27. 8-kl. kool

„Head küljed on, et kellel on rohkem jõudu see võis teha mida tahtis.“

Ilino K. VII a

Tallinna 18. 8-kl. kool

"Head küljed on : olid hästi relvastatud, elasid jõukalt."

Melis K. VII a

Keila Keskkool

"Feodaalse villustatuse headeks külgedeks on see, et igas väikeses "riiginuses" on valitseja ning maasude ja meude loodete kogumisele ei olnud vaja ilmuda kaarel."

Helle D. VII b

Keila Keskkool

"Head küljed on järgmised : ei rõhutatud talupoegi."

Rein K. VII b

Keila Keskkool

"Head küljed seisnevad selles, et tööinimestele anti töö eest tase. Inimene sai näisa näest võlgu võtta, aga kui ta tähtajaks ei jõudnud ära tasuda siis sai ta onjaks."

Enni R. VII

Nisse 8-kl. kool

Feodaalse villustatuse positiivsete külgede analüüsimise juures õpilased lähtuvad konkreetset sõnast "hea" ja samastavad selle mitmesuguste nähtustega, mis

võis millelegi kasulik olla:

Hea = saab rahus süüa ja juua!

Hea = jõuka elu ja hea riietusega!

Hea = saab laenata!

Feodaalse villustatuse halvade külgede esiletoomine ei valmista raskusi. Nigasiid vastuseid esineb aga ka siin:

„Feodaalse villustatuse halvad küljed seisnesid selles, et nad lasid teha väga pikad tööpäevad ja et väikesed lapsed pidid töötama ja kui hästi ei läinud, siis karistati neid.“

Enni R. VII

Nissi 8-kl. kool

„Halvad küljed on, et ei saanud are-
neda kaubandus, talupojad ei saanud
kasvatada vilja. Iga valitseja seadis oma
maksud ja rahad.“

Heino K. VII a

Tallinna 18. 8-kl. kool

Kõik õpilased, kes küsimusele vastasid, mäletavad hästi, et feodaalse villusta-
tuse ajal feodaalid omavahel sõdisid,
mis nõrgestas riiki.

IV Mida Sa mõistad alepõllunduse ja kolme-
väljasüsteemi all?

Alepõllunduseks nimetatakse niisugust maaharimisviisi, kus põlluks ettenähtud kohal raiuti mets ja võsa maha, lasti see läbi niivada, järgmisel aastal see põletati. Uus põld äestati seemete ovas-
änetega, tuhk segati pealmise mullakihi-
ga ning seeme külvati mulda.

Kolmeväljasüsteemi puhul üks põld oli nasa all ja puhkas, teisele külvati kevadel seemivili, kolmandale aga sügisel talivili. (2 punkti)

Selgitades alepõllundust, seudavad mõned õpilased meenutada ainult seda, et see oli seotud metsa põletamisega:

"Alepõllundus on üks põld, mis te-
kitab nii: ühest kohast pannakse mets põ-
luma ning sellele põlunud maale
külvatakse."

Peeter S. VII a

Tallinna 18. 8-kl. kool

"Alepõllundus on see, kus võetakse metsa
maha."

Rein K. VII b

Keila Keskkool

Selgitades kolmevääljäreüsteemi mõistet, püütakse seda seostada tingimata mingi kolme saagiga; seega ilmneb ka siin õpilaste mõtlemise konkreetsus.

„Kolmevääljäreüsteem on nüseguine, kus saab 3 saaki aastas. See tähendab, et näiteks I saagina saadakse vilja, teineks on seal rohi ja siis varjamaa.“

Juta L. VIII b
Keila Keskkool

„Kolmevääljäreüsteemiks nimetatakse maad, mis on jaotatud kolmeks. Aastas saadi 3 saaki. Kahel maal kasvab juurvili, kolmandal aga lihtsalt nurm.“

Anne M. VIII b
Keila Keskkool

I liida tähendab manufaktuuri?
Mille poolt ta erineb vabrikust?

Manufaktuuris toimis töö käsitsi ja oli arenenud tööjaotus. Vabrikust erines manufaktuuri sellepoolest, et siin polnud masinaid. (3 punkti)

Raskemaks kui manufaktuuri mõiste selgitamine osutus üsimehe teine pool - manufaktuuri erinevus vabrikust.

"Manufaktuuri tähendab seda, kus on töö-
jaotus, aga vabrikus ei olnud tööjaotust."

Ene P. vii a

Tallinna 18. 8-ül. kool

"Manufaktuuri on tööstusettevõtte, kus tööta-
vad palgatöölised. Vabrik on ühine, manu-
faktuuri aga meenus üksikisikule - mõisni-
kule."

Helge D. vii b

Keila Keskkool

"Manufaktuuri on selline asutus, kus
töötasid palgalised töölised ja palgata
töölised. Vabrikust erineb ta sellepoolest,
et seal töötasid palgata töölised kuna
vabrikus töötasid palgalised - töölised."

Raul O. vii a

Keila Keskkool

Wagu antud näidetest selgub, ei tee
õpilased vahet nende mõiste "manufak-
tuuri" ja "vabrik" vahel. Nende oluliste
tunnuste viistamine tuleb neile raskusi.

vii diis lõppesid talurahvasõjad liiva-
saamisega?

1) puudus juht töölisklassi näol

2) talupojad uskusid heasse tsaari

3) ülestõusud olid stihhilised, ei puhunud kõikides püüandades korraga

4) talupojad võitlesid ainult oma mõisniku mitte kõikide mõisnike ja kogu pärisorjuseliku korra vastu. (4 penati)

Talurahvasõdade lüüasaamise põhjused tõid kõige paremini välja Tallinna 27. 8-kl. kooli õpilased. Tiistes koolides püüdi ebakõlaliste, juhuslike põhjuste esiletoomisega:

„Talurahvasõjad said lüüa sellepärast, et:

- 1) nendel oli kehvem relvastus
- 2) nende vastased olid ravalamad

Puter S. VII a

Tallinna 18. 8-kl. kool

„Talupojad said lüüa sellepärast:

- 1) sõjaväes polnud üsnuelt
- 2) sõjaväe nõrda
- 3) sõjaväestad, püüdisid
- 4) tahtjõud

Enni R. VII

Nissi 8-kl. kool

"Talurahvaarõjad lõppesid lüüasaamisega, et neil ei olnud:

- 1) puudus rülvastus
- 2) puudus ühismul
- 3) nad polnud harjutanud
- 4) muisk länside minema hirmust."

Sidon T. VII

Nisse 8-nd. nool

Õpilased kirjeldavad mõnd üksikut talurahva ülestõusu, milles püüavad ka selle lüüasaamise põhjused selle tuua. Kõikide talurahvaarõdade kohta aga mingit üldistust ei suudeta anda. Järelikult õpetajad on pööranud vähe tähelepanu üldistustele ja järeldustele selle küsimuse käsitlemisel. Õpilased pole võimalised tegema iseseisvalt üldistusi ja järeldusi, seepärast ei või seda täielikult õpilaste hoolus jätta.

VIII dillal algas pärisorjuseliku korra viis ja milles see väljendus?

Pärisorjuseliku korra viis algas XVIII saj. 2. poolel. See väljendus selles, et fodaal-pärisorjuseliku majapidamissüsteemi müües hakkasid kujunema kapitalistlikud

sukted. Selle väljenduseks oli :

- 1) suurete manufaktuureide arenev arev
- 2) kaubanduse laienemine ja ülevenemaa-
lise turu edasiarenemine
- 3) järsk pärisorjusele rõhuvise suu-
renemine. (5 punkti)

Pärisorjusele korra viisi olemust selgitada asetus väikidest küsimustest, nii A kui B variandi omadest, kõige raske-
maks.

Mõned üksikud õpilased seutsid põh-
jendada selle mõiste tähenduse. Parim
vastus sellele küsimusele oli järgmine :

"Pärisorjusele korra viisi algas
XVIII saj. Feodaalne vorm hakkas vananema
ja hakkas tekkima kapitalistlik vorm.
See väljendus talupoegade rõhuvise suu-
renemises ja selles, et talupoegi võeti
palgatööle. Hakkasid kiiresti kasvama
linnad. Arenes paremini ülevenemaa-
line turu."

Tiit S. VII

Turba keskkool

Niga seisab selles, et õpilased ei tea
mida tähendab pärisorjusele korra viisi.

Seeparast osa õpilasi arvab, et pärisõigusliku
korra viis algas \bar{x} sajandil, sest mõisni-
ked suvendasid manse (Aivo E. \bar{vii}^a kl.
Kiila keskkool) Paljud seavad pärisõigus-
liku korra viisi Peter \bar{i} ajaga.

„Pärisõigusliku korra viis algas Pe-
ter \bar{i} ajal, tekksid legjumid, kuberman-
quid, provintsid, sinod, senat.“
Krista T. \bar{vii}^a
Tallinna 27.8-kl. kool

Mõiste „pärisõigusliku korra viis“ oman-
damine arutus kõige raskemaks. Vaatamata
sellele, et seda teemat oli väikides kooli-
des käsitletud alles hiljuti - ei suude-
tud sellele küsimusele mingit vastust
anda. Osa õpetajaid tunnistas, et nad
pole küsimuse käsitlemisel seda mõistet
selgitanud. Ka õpiku § 30 põhjal, ilma
õpetaja täiendavate selgitusteta, ei suuda
õpilased sellele küsimusele vastata. See-
tõttu on arusaadav, miks mõiste „pä-
risõigusliku korra viis“ on õpilastele
üle jõu näiv.

A ja B variandi küsimustele antud vastuste kvaliteeti kujutab alljärgnev tabel:

A variant

Tabel 7

Küsimuse järjek. nr.	Vastustest oli % des			
	õigeid	ebatäielikke	valesid	vastamata
1.	33	65	2	—
2.	37	20	20	23
3.	41	28	21	10
4.	2	48	7	43
5.	27	21	39	13
6.	16	68	12	4
7.	11	24	33	32

B variant

Tabel 8

1.	43	49	5	3
2.	9	71	8	12
3.	4	63	13	20
4.	47	27	15	11
5.	35	49	13	3
6.	20	76	—	4
7.	—	19	23	58

Wagu tabelitest nähtub, andsid õpilased kõige rohkem õiged vastused küsimustele, kus nõuti alapõllunduse ja kolmevääljäsüsteemi selgitamist, mõisnikele kantavate noormiste selitamisest. Kõige rohkem vääraid vastuseid esines pärisorjusele kohta viisi ja talupoegade järk - järkulise pärisorjastamise selgitamisel.

Analüüsiksime nüüd õpilaste teadmiste % õigete vastuste alusel koolide lõikes:

- 1) tabelitena
- 2) graafikutena (joonis 1 ja 2)

A variant

Tabel 9

Küsimuse järjek. nr.	Tallinn	Keila	Harju rajoon
1.	79%	71%	81%
2.	42%	56%	38%
3.	48%	32%	46%
4.	12%	10%	21%
5.	28%	46%	46%
6.	57,3%	23,3%	58,7%
7.	5%	2%	46%

B variant

Tabel 10

Küsimuse järjek. nr.	Tallinn	Keila	Harju rajoon
1.	54%	67%	69%
2.	49%	31%	60%
3.	27%	22%	40%
4.	66%	40%	80%
5.	68%	32%	69%
6.	57%	37%	52%
7.	3%	—	9%

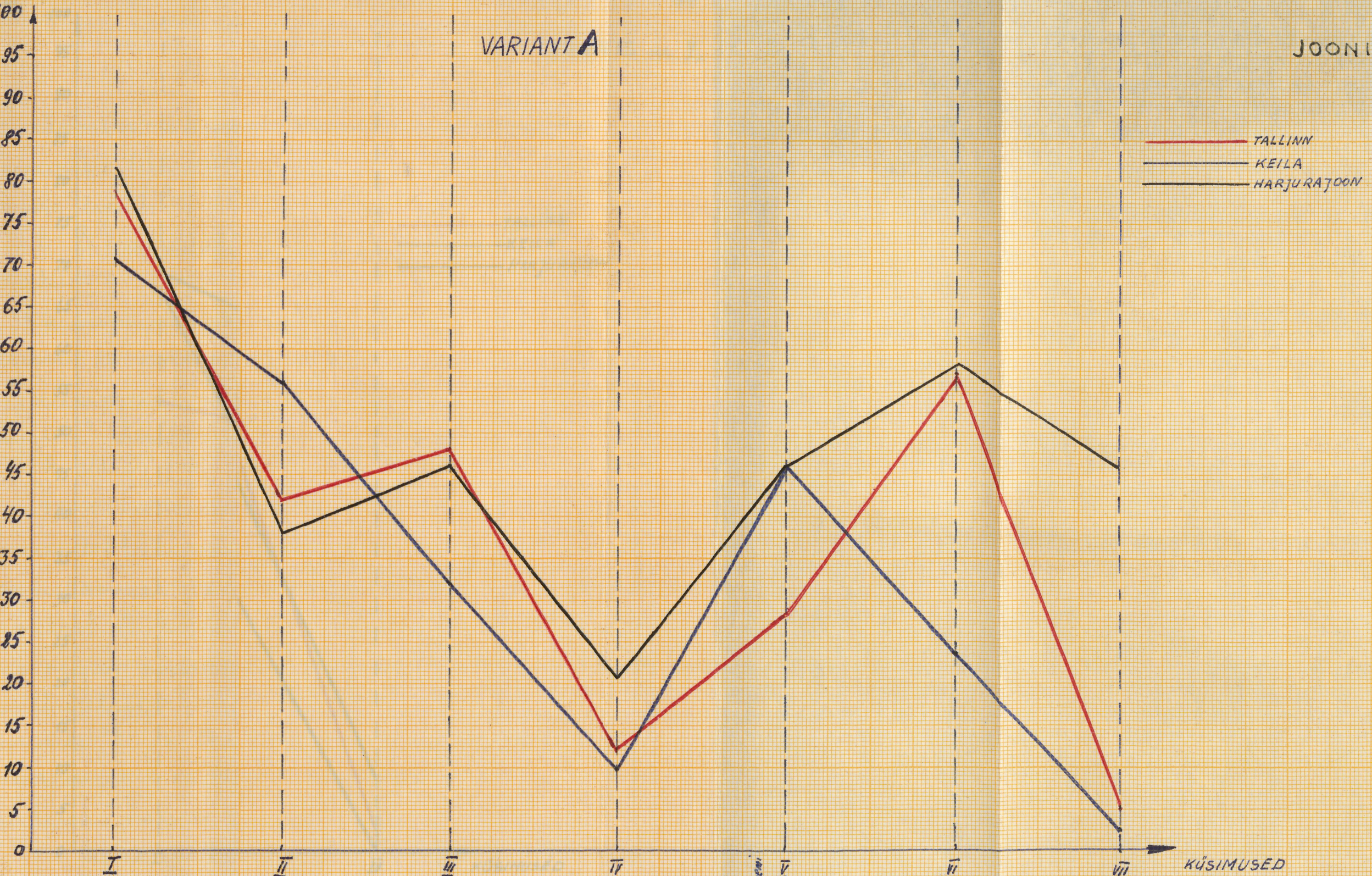
Jälgitud õpilaste teadmiste dünaamikat A ja B variandi puhul (joonis 1 ja 2), võime teha järgmised järeldused:

1. A variandi küsimuste alusel on õpilaste teadmiste tase vii küsimustele vastamisel ühtlasem kui B variandi puhul.

2. Paremini olid omandatud A variandi küsimustest:

I küsimus: Pärisorjusele talupaeg kandis järgmise noormise mõisniku, kii- gi ja kiviku vastu: 1) 2)
3) 4)

VARIANT A

TALLINN
KEILA
HARJURAJON

KÜSIMUSED

Põrisorjuslik talupoeg kandis
arqmisi koormusi mõisniku,
riigi ja kiriku vastu.

Mis oli feodaalse hüljatuse
majanduslikuks oluseks?
Selgita lähemalt oma väidet.

Milal tekkis ülevõttealine
urg? Mida Sa mõistad selle
all?

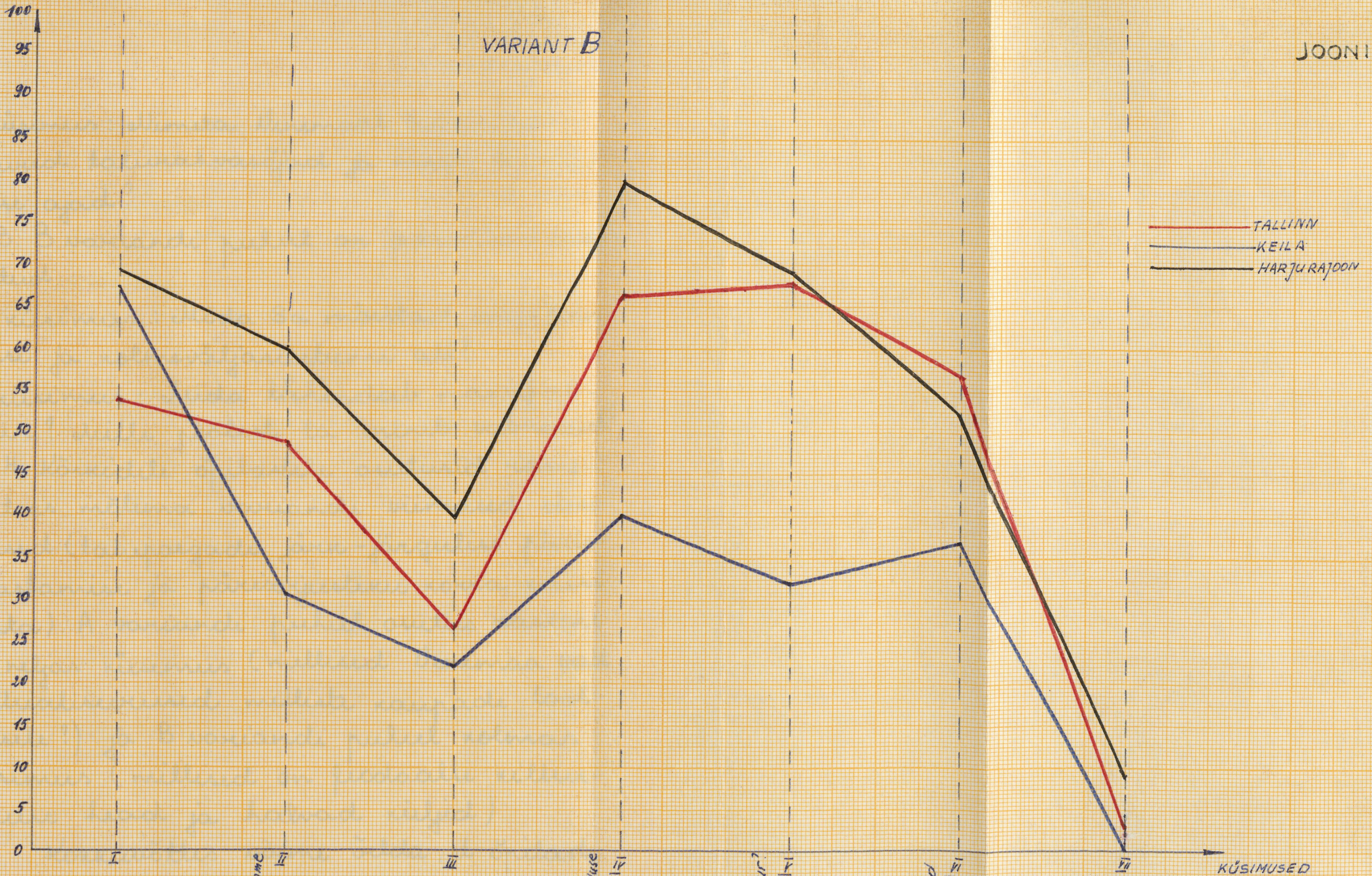
Milised Venemaa osad
petsialiseerusid milliste
kaupade tootmisele?

Mida Sa mõistad kaheväli süsteemi
ja mitmeväli süsteemi
all?

Nimeta Venemaal toimunud
uured talurahvasõjad
ja nende toimumise ajad.

Kuidas toimus talupoegade
ärk-järguline
põrisorjastamine?

VARIANT B

Põrisorjuslik talupoeg kandis järgmisi koormi mõniku rasku. Selgita nende tähtsust!

Naturaalmajanduse all mõitame sellist majandust, kus...

Millised on feodaalse kriisi. atuse head ja halvad küljed.

Mida sa mõitad olepõlvanduse ja kolmerajajärgsüsteemi all?

Mida tähendab manufaktuur? Mille poolest ta erineb vabrikust?

Miks lõppesid tolarahvasjad luuasaamisega?

Millal algas põrisorjusliku korra kriis ja milles see väljendus.

KÜSIMUSED

IV küsimus: Nimeta Venemaal toimunud suured talurahvasõjad ja nende toimumise ajad?

3. B variandi puhul on paremini omandatud:

IV küsimus: Mida Sa mõistad altpõllunduse ja kolmevõljasüsteemi all?

V küsimus: Mida tähendab manufaktuur? Mille poolest ta erineb vabrikust?

4. Kõikidele õpilastele osutusid raske-
mateks mõlema variandi viimased küsi-
mused (talupaegade järk-järgulise päris-
oryastamise ja pärisorjusele korra viisi
kohta). A variandi puhul osutus raskeks
ka neljas küsimus (millised Venemaa osad
spetsialiseerusid milliste kaupade toot-
misele?) ja B variandi puhul kolmas
küsimus (millised on fodaalse külles-
tature head ja halvad küljed)

Kokkuvõttes võime öelda, et õpilaste
teadmised fodaalse majanduse kohta on
väga ebavindlad. M. N. Šardanovi uurimuse
andmetel mäletavad õpilased õppemater-
jali põhisisukohtadest 6 kuu möödumisel
veel 60%.³³

³³ M. N. Шагданов, Очерки русской истории, Москва 1951, стр. 82.

Feodaalse majanduse põhivõimuse
 käsitleti V klassis ja vähem kui 6 kuud
 tagasi VII klassis. Õpilased suutsid aga
 õppematerjali meenutada mitte 60% ula-
 tuses, vaid:

Tallinna koolides 41,3%

Kuulas 31,3%

Harju rajoonis 50%

Sellist olukorda tingivad nii objek-
 tiivsed kui subjektivesed faktorid.

Objektivesed - õppematerjali raskus, mee-
 nukad üldistused, mis on antud vanu-
 seast meile raskelt kaibatavad, subjektii-
 ved - õpetajate töös esinevad lüngad
 ja puudused.

III peatükk

Mõningaid probleeme pedagoogilise majanduse käsitlemisel

Tund on õppetöö organiseerimise põhi-
vorm. Iga tund peab olema sisuline tervik.
Alustades tunni ettevalmistamist lähtub
õpetaja kindlast õpetuslikust ja kasvatus-
likest eesmärgidest, valib tunni vormi,
metodid ja õppematerjali. Õpetajale peab
olema selge, mida ta tahab selles tunnis
saavutada, milliste mõistete formeerimise
kallal ta töötab, milliste uude töömeto-
ditega tutvustab ta õpilasi. Iga tunnil
peab olema iseloomulik teemaaliline, ideeli-
ne ja didaktiline ühtsus.

Tund on iverisev üksus, kuid samal
ajal osa ajaloo programmist. Kuid mõni
tunnid on ka omavahel lahutamatu se-
tud. Setõttu on atstarbensohane tunde ette-
valmistada tsüklite kaupa.

Tundide metoodiline töötlus, mida
viimasel ajal paneb rõhkesti ka venekeelne

metoodiline kirjandus, on õpetajale abius tunnus ettevalmistamise käigus kui õpetaja leiab sealt head lisamaterjali, uusi ja huvitavaid töövõtteid j.m.

Tundide metoodiliste töötluste paanamine ei tohi mingil juhul viia selleni, et õpetajad hakkavad neid tunde mehaaniliselt kopeerima.

Järgnevalt tousin ära kahe tunni metoodilise töötluse noas vastavate põhimõistete kirjendamise käiguga.

1. Kahe tunni metoodiline töötlus.

I Kordav - üldistav tund (kombineeritud tund)

Tunni teema: Talupoegade feodaal-pärisorjusele rõhutamise tugevdamine

Materjal õpikust: § 16, dokument "Talupoegade lahkumise õigusest jüripäeval"

Tunni eesmärk: üldistada õpilaste teadmisi mõisamajanduse ja talupoegade olukorra kohta XIV - XVII sajandini ning süstematiseerida

varemkuuldud faute talupoegade järk-järgulise pärisorjastamise kohta Venemaal. Avada rahva-masside otsustav osa meie maa ajaloos. Kasvatada austust ja armastust rahvamasside kui kõigi väärtuste looja vastu

Põhimõisted: pärisorjuslik-talupoeg, tege, obrok, jürüpäev, pärisorjus

Õpetamismetodid: õpilaste iseseisev töö, frontaalne töö klassiga, testi täitmine, töö ajaloo vihikuga

Käitlikud õppevahendid: liikuv tahvel tööjuhisega, tabel pärisorja iseloomustamiseks, tahvlikskeemid, tabel talupoegade järk-järgulise pärisorjastamise kohta.

Tunni käik

I Tunni organiseerimine

II Sisse loomine varemõpituga

Õpilased saavad liikuvale tahvlele iseseisva töö küsimused, millele tuleb vastata suuliselt:

1. Millal kujunes Vana-Vene riik?

2. Milline ühiskondlik nõud seal valitses?

- 3. Millised on fodaalkorra põhiklassid?
- 4. Kellest need klassid välja kujunesid?
- 5. Millal kujunes välja talupoegade fodaalne sõltuvus Vana-Vene riigis?

III Frontaalne töö klassiga.

Kuidas me iseloomustame pärisorjusliku talupoega?

Koos selle küsimusega õpetaja asetab tahulile tabeli (joonis 3 ja 4) ning kirjutab tahulile:

PÄRISORI

on fodaalkorra põhiklasse, keda iseloomustavad järgmised tunnused:

A. Majanduslikud B. Õiguslikud

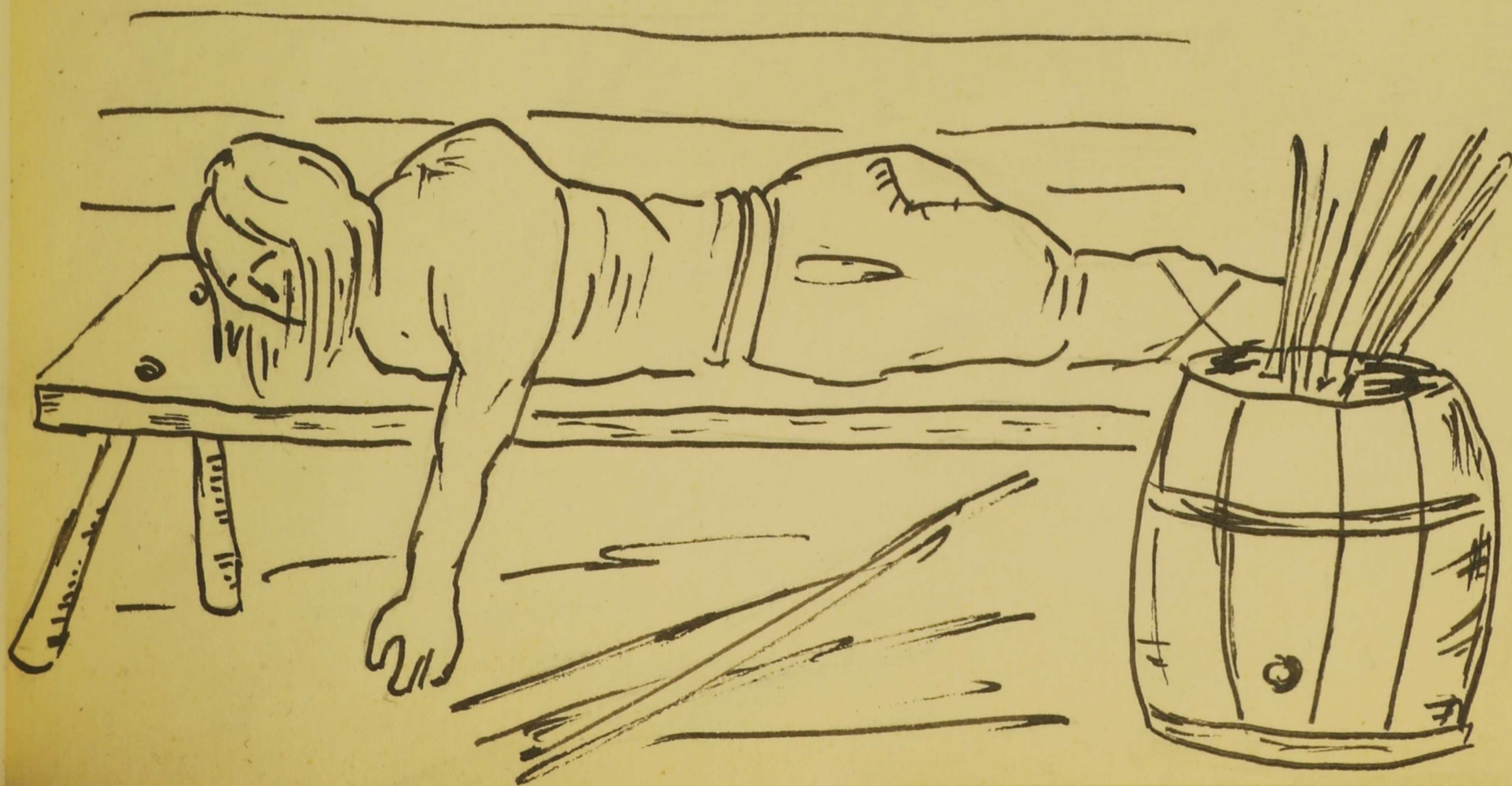
.....

C. Elu-olustikulised

.....

Nüüd esitab õpetaja klassile rea küsimusi, milledele vastamise alusel tabeli lahtrid täidetakse. Need olid:

- 1. Kuida omas pärisori?
- 2. Kust sai ta maad?
- 3. Millised kohustused olid tal mõisnike vastu?

4. Missegused olid talupoegade tööriistad?

Pärast nende küsimustele vastamist täidab üks õpilane esimese osa tabelil olevast tabelist s.o.

A. Majandusliinid

1) Kasutas oma maalappi ja tööriistu

2) Rentis maad mõisnikult, mille eest pidi mõisas tegema tege ja maksma abroorit

3) Kasutas mahajäänud tehnikat

Õpetaja jätkab küsimuste esitamist ülal-
sile tabeli alusel (joonis 3 ja 4)

5. Millised õigused olid mõisnikul talupoja
sehtes?

6. Kellele kuulus pärisorj? Kuida see tä-
hendab?

Järgmine õpilane täidab tabelil teise
osa tabelist

B. Õigusliinid

1) Mõisnik võis pärisorja osta, müüa,
vahetada, karistada peksuga, kuid
ei tohtinud tappa

2) Oli sennismaine

7. Kuidas ja kus talupoeg elas?

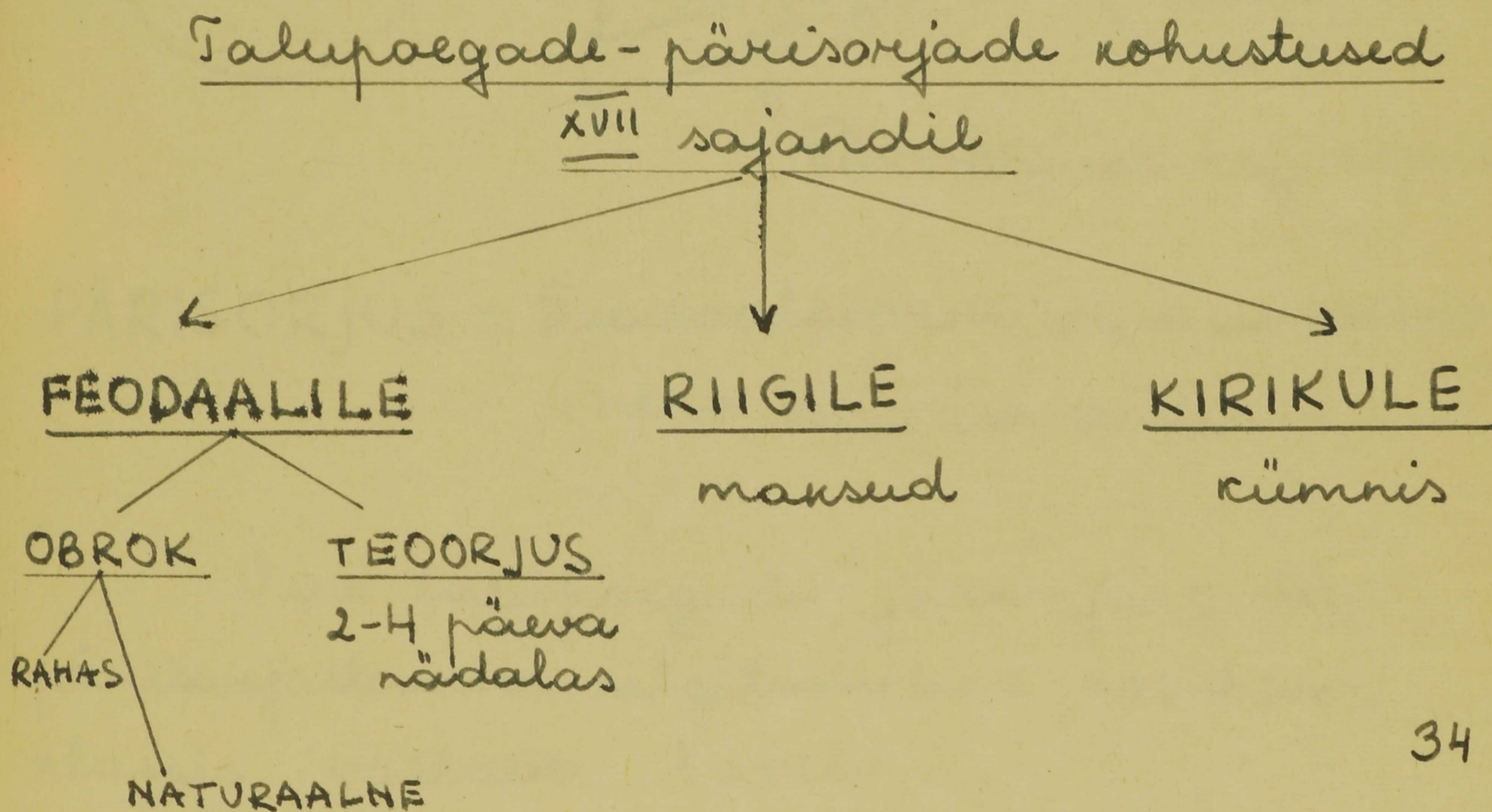
Kuidas oli legu tema haridusega?

8. Kuidas talupojad võitlesid mõisniku vastu?

C. Elu-olustikeelised

- 1) Pärisoni elas vaereses
- 2) Oli harimatu
- 3) Oli võimeline stihhelisteks üles-
tõusudeks.

Kellest pärisonjulist talupoeg sõltus ja
mida? Küsimuse selgitamiseks valmis
tabelil skeem:

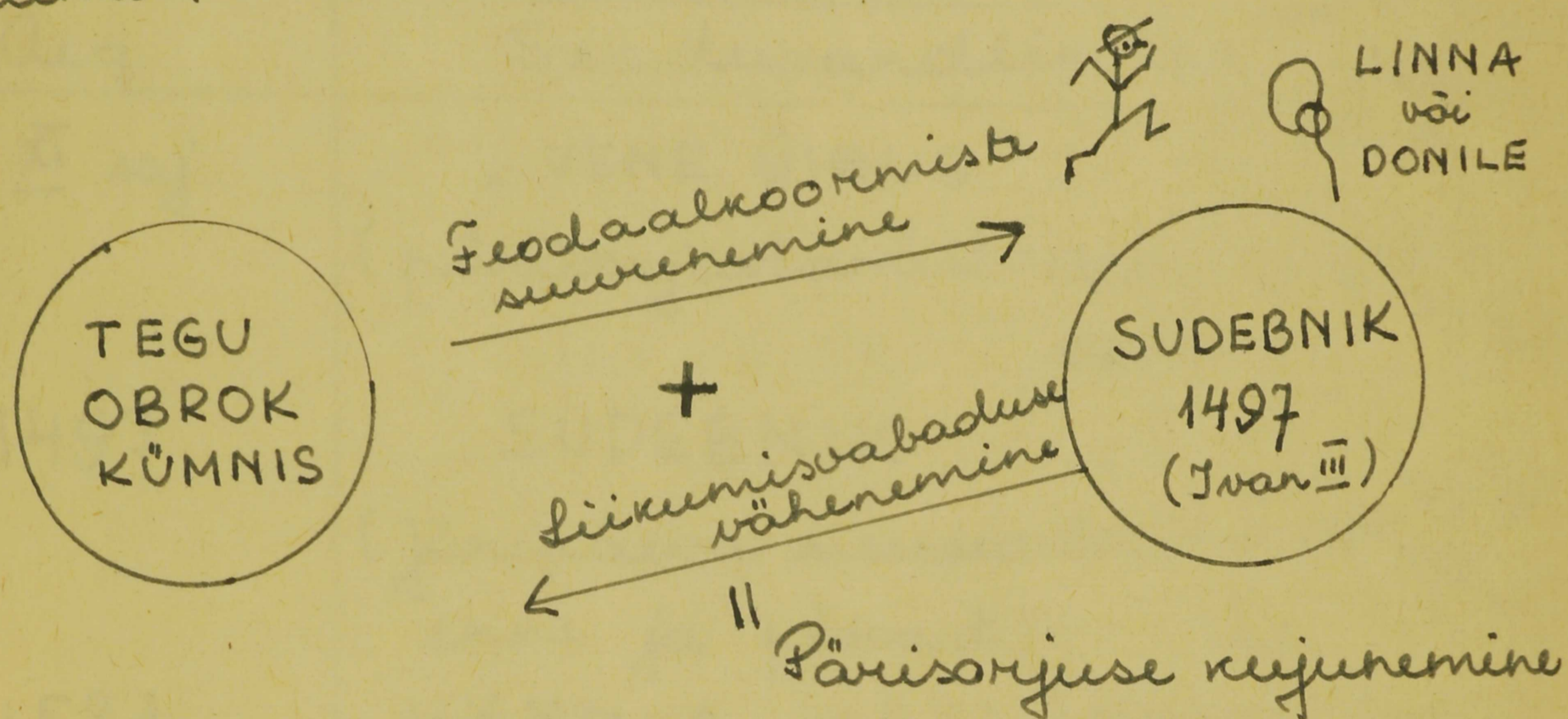
34

Missugused talupojad täitsid kõiki neid
kohustusi?

Missugused õigused olid talupojal oma
peremehe juurest lahkumiseks?

34 A. Saaremäe, Tahviliskemid ja tabelid,
Tallinn 1965, lk. 65.

Mõiste "pärisorjus" selgitamisel võib õpetaja kasutada õp. N. Laanemäe koostatud skeemi:

PÄRISORJUS = Feodaalkoormista suurenenine + sunnismaisus 35

Vene talupoegade järk-järgulise pärisorjastamise selgitamiseks koostame klassis vastava tabeli.

Tabel lõpetatakse tunnis "Venemaa majanduslik areng ^{XVII} sajandil. Talupoegade olukord", kus lisatakse 1649. a. Maanogu Seadustik. Kuna see viis pärisorjastamise protsessi lõpule, võib selle tabelisse märkida vii värvi.

³⁵ A. Laanemäe, Tahvli skeemid ja tabelid, Tallinn 1965, lk. 55.

Seadusandlised aktid talupoegade
pärisorjastamise kohta

Aeg	Seadusandlik akt
XI saj.	" VENE ÕIGUS" (pärisorjastamist ettevalmistav akt)
1497	SUDEBNIK. (jüripäeva sisseadmise nädal enne ja pärast)
1581	MÄÄRUS KEELUAASTAIST (keeld kohta vahetada)
1597	MÄÄRUS SÄTTEAASTAIST (5 aasta määr ärajoaksunud talu- poegade ülesõlmiseks) 36

P. Liibengrüb soovitab pärisorjasta-
mise protsessi selgitades koostada
õpilastel sellise tabeli:

³⁶ A. Laanemäe, Tahvli skeemid ja tabelid,
Tallinn 1965, lk. 64.

Talupoegade pärisorjastamine
Venemaal

<u>IX</u> - <u>XII</u> saj.	Talupoegade feodaalse sõltuvuse väljakujunemine Uana-Vene riigis.
<u>XII</u> - <u>XIV</u> saj.	Talupoegade feodaalse sõltuvuse suurenemine feodaalse rillustatuse perioodil.
<u>XV</u> saj. (1497)	Ivan III ajal välja antud seadus jõuipäeva kohta (talupoeg võis mõisniku juurest lahkuda nädal enne ja nädal pärast jõuipäeva)
<u>XVI</u> saj. (1581)	Ivan IV kulas talupoegadel lahkumise 5 aastaks ka jõuipäeval.
<u>XVI</u> saj. (1597)	Mõisnik sai õiguse tema juurest ärajooksnud talupoega viie aasta jooksul üles otsida ja teda jõuga tagasitua. 37

³⁷ П. С. Либенберг, Изучение элементарного курса истории СССР в VII классе, Москва 1962, стр. 141.

̄ Tseisur töö õpiku ja ajaloolise dokumendiga.

Õpilased saavad ülesandeks: võrelda õpiku autorite poolt kirjutatud teksti "Jüripäev" (lk. 77-79) ajaloolise dokumendi tekstiga (lk. 74) "Talupoegade lahkimise õigusest jüripäeval." Milllega need tekstid teineteist täiendavad?

Ajaloolisest dokumendist õpilased leiavad: elatiskaha põllumaadil ja metsapiirkonnas on viiner ja mida kauem talupoeg mõisniku juures elab, seda suurem on elatiskaha.

Õpikust saadakse sellist informatsiooni, mis dokumendis puudub: siin selgitatakse, miks talupojad võivad lahkuda just hilissügisel, et talupoeg pidi peale "elatisraha" õiendama veel igasuguste võlgade eest; kuidas mõisnikud jüripäeval melitasid endale naabermõisate talupoegi või haarasid neid jõuga. Siit saavad õpilased teada ka sellest, kuidas ja miks kujunes kõnekäänd: "Naat sulle, eidele, jüripäeva!"

VI Kinnistamine

Õpilased saavad testid, kus lüngad tuleb täita tunnis läbivõetud materjali alusel.

Test on selline:

1. Talupoegade pärisõiguslik sõltuvus Venemaal kujunes välja sajandil.
2. Talupoeg kandis kohustusi
. ja vastu.
3. Ivan III ajal anti seadus
kohta, mille alusel talupoeg võis mõis-
niku juurest lahkuda ainult
4. aasta seadusega keelati talu-
poegade lahkumine 5 aastaks ka juuri-
päeval.
5. 1597. aastal sai mõisnik õiguse
.

II Tunni teema: Venemaa majanduslik
arenemine XVII sajandil. Üle-
venemaalise tuue kujunemi-
ne. Talupoegade olukord.

Uue materjali esitamise tund
Materjal õpikust: §21

Tunni eesmärk: näidata Venemaa majanduses uusi jooni, mis tekisid XVII sajandil (manufaktuuri areng, talupoegade lõplik pärisõigustamine, ülevenemaalise turu kujunemine) kasvatada lugupidamist Vene töötava talupoja vastu.

Põhimõisted: manufaktuur, ülevenemaaline turu

Õpitanismetodid: õpetaja jutustus, frontaalne töö klassiga, iseseisv töö kaardiga, töö perfoplaadi ja ajaloo töövihikuga.

Näitlikud õppevahendid: aplikaatsioonid kaardile asetamiseks, tabel naubanduse kohta, liikuv tabel, perfoplaadid, tabelid põhimõistete ja terminoloogiale koostamiseks.

Tunni käik

I Tunni organiseerimine

II Seose loomine uue ainega

Enne kui õpetaja alustab vestlust

klassiga kutsub ta tahvli juurde kaks õpilast. Tahvlile on asetatud kaks enda-valmistatud tabelit: üks põhimõistete ja teine kronoloogia kordamiseks.

I õpilane saab 10 kaarti, millele on kirjutatud vastavate mõistete definitsioonid või selgitused. Need kaardid tuleb tabelil nr. 1 asetada õigestusse taskutesse.

Tabel nr. 1

tegu	obrook	kümnis
naturaal- majandus	ale	treunft
pärisoni	interventsioon	sennis- mairus
fodaal	oni	kolmevälja- süsteem

II õpilane saab samuti 10 kaarti, millele on kirjutatud sündmused, mille toimimise daatumit tuleb teada ja selle alusel asetada õigestusse taskusse.

Tabel 2

988	1240	1581
1497	1380	1242
1606-1607	1597	1240-1480
1612	1648-1654	1564

Samal ajal esitab õpetaja klassile järgmised küsimused:

1. Milllega lõppes vene rahva võitlus poola ja rootsi fodaalide interventsiooni vastu?

2. Milline oli maa olukord pärast interventide purustamist? Kes kannatasid sõja tagajärjel kõige rohkem?

3. Kelle võimu all oli ukraina ja valgevene rahvas XVII sajandil?

Jutustada nende rahvaste elust poola panide ülemvõimu all.

4. Millis seisab ukraina Venemaaga taasühinemise tähtsus?

III Uue aine esitamine (õpetaja jutustuse ja frontaalse vestluse kaudu klassiga)

Õpetaja tule üldistuse elnevast vestlusest:

Uue rahva edukas võitlus XVII sajandil viis riigi tugevnemisele, mis võimaldas anda otustavat abi ukraina rahvale ja lahendada ajalooliselt tähtis ülesanne - Ukraina taasühendamise Venemaaga.

Venemaa jäi aga endiselt fodaalriigiks, mis tähendas isevalitsuse ja pärisorjusele rõhutamise tugevnemist.

Täna sel tunnil peame leida vastust kolmele küsimusele (küsimused esitatakse liikuval tahvil):

1. Kuidas toimus Venemaa majanduslik areng XVII sajandil?
2. Millised uued jooned ilmnesisid majanduses?
3. Millised muutused toimusid talupoegade elus?

Õpetaja esitab klassile järgmised nõudamisküsimused:

1. Milline oli peamine tegevusala XVI saj.??
2. Kellele kuulus maa? Kelle tööle oli majandus rajatud?

Naatame nüüd kuidas nägi välja fodaali mõis XVII sajandil. Korraldame mõttes külas käigu sinna. On varane hommik. Olemegi jõudnud mõisa süda-

nikku, kus sisab uhke mõisahoonne härrastemaja ja nõrvalhoonetega. Härrastemaja nõrval näeme majanduslikke nõrvalhooneid - keldrit, sauna jne. Hoov on ümbritsetud taraga, läheduses on suured aed. Mida rikkam oli fodaal seda suuremad olid majad ja aiad. Eemal asuvad laialipaisatuna väikesed külad, mis koosnevad 2-3 talust.

Raskel sammul tulvad viletsalt küllutatud ja tööst äraaevatud talupojad mõisa põldudele. Kõigil kaasas tööriistad. Mõisavalitsaja ootab neid juba kärsitult. Miks on talupojad nii vaevatud ja väsinud?

On südasuvi, seega kibe-kibe tööaeg ja seetõttu ulatub mõisategu kuni kuu päevani nädalas. Täna on juba viies päev järjest mõisas. Talupojad nudavad, et sellega nende kohustused veel ei piirdu - tuleb tiike puhastada, kala püüda ja soolata. Kalasoolamiseks vajatakse mõisas soola, seetõttu peavad talupojad end palkama tööle soolavoori, et nad saaksid palgaks soola ning hiljem

tookrid selle soola abimeiks. Talupoegade sõnade järgi teeb nende elu veelgi raskemaks asjaolu, et mõisas on manufaktuur, kus töödeldakse nahku. Halva ilmaga, mõnikord aga pöörast raskest päevatööd mõisapöllumel tuleb veel õhtuti manufaktuuris tööd rüügada

Õpetaja esitab klassile küsimused:

- mis on manufaktuur?
- mille poolest see erineb käsitöölise töökojast?
- miks manufaktuuride areng oli samm edasi?

Manufaktuuri ja tsunfti võrdlemiseks koostame tabeli:

Küsimused	Tsunfti ajal	Manufaktuuri ajal
1. Kellele kuulusid tööriistad, tooraine ja valmistoodang?	Töökoja omanikule	Manufaktuuri omanikule
2. Kes olid töötajad?	Töökoja omanik, tema perekond, sellid, õpipoised	Palgatöölised, talupojad-pärisorjad
3. Kas oli olemas tööjaotus?	Ei. Igaüks tegeles algselt lõpuni.	Jah. Iga töötaja tegeles teatud esemest.

Üheks suuremaks Venemaa manufaktuuri-
 riks oli Moskvas asuv Suurtükikoda,
 mis oli tekkinud juba XV sajandil.
 Siin valmistati mitmesuguse suuruse-
 ga suurtükke, mis kaalusid 2 puudast
 kuni mitmesaja puudani (1 puud = 16 kg)
XVII sajandi 30-a. töötas siin rohkem
 kui 100 inimest. Nende vahel oli kindel
 tööjaotus: olid valajad, lihvijad, tim-
 tajad, vedajad jne. Töö nõudis suurt
 oskust, seetõttu oli õppeaeg siin 20 aas-
 tat. Siis tuli eksamid sooritada, et
 meistriks saada.

Teised suured manufaktuurid olid
 Relvakoda, Rahakoda, Lõuendikoda.
 Viimane ehitati XVII saj. Sajandi kesk-
 paikes see suures kahekorruselises
 majas, kus seisis üle 100 kudumistelgi.
 Siin töötasid spetsiaalselt manufaktuuri-
 ni juurde kinnistatud talupojad

1. Tulitage meelde, kes töötasid Lääne-
 Euroopa manufaktuurides?

2. Kellele manufaktuurid kuulusid?

3. Kille poolest siis Lääne - Euroopa
 manufaktuurid erinevad Venemaa omadest?

Selle küsimuse selgitamiseks koosta-

me järgmise tabeli:

	Lääne-Euroopa	Venemaa
ERINEVUS	1. Käsitöökide juures töötasid vabapalgalised 2. Manufaktuurid kuulusid kodanusele 3. Selle aja kohta oli väga palju manufakture	1. Töötasid pärisõjad - talupojad 2. Suur osa manufaktuuridest kuulus riigile 3. Oli vähe manufakture (30)
ÜHINE	Manufaktuurides toimus töö käsitse ja oli arenenud tööjaotus	

Kui manufakture oli Venemaal vähe, milline majandus jäi siis valitsevaks?

Õpilased teavad järelduse, et endiselt jäi valitsevaks naturaalmajandus.

Õpetaja: Sellele vaatamata, et valitsevaks jäi naturaalmajandus tekkis üha rohkem ostjaid ja müüjaid.

Küsimused klassile:

1. Miks müüsid käsitöölised oma tooteid?
2. Miks vajasid talupojad raha?

Õpetaja jätkab:

Feodaalidele avanesid avaramad võimalused teravilja ja loomade müümiseks turul, ning püüdes oma valduste tulukust tõsta, laiendasid nad mõisapõlde talumaade arvul ning suurendasid naturaalandamite ja rahavendi määra.

Mida te mõistate naturaalandamite all?

Feodaalse mõhunnise tugevnemise eest pagusid talupojad Doni äärde kasakaks ja liikusid asustamata piirkondadesse. Talupojad põgenesid tihti turvete piirkondade või külade kaupa Volga ja Doni äärde ning asusid elama Siberisse.

Võtame oma õpikud ja liame lk. 97 oleva kaardi alusel need piirkonnad, kus võeti kasutusele uusi maid

3. Kuhu noondus kaubandus?

Õpilased liiavad kaamatus olvalt kaardilt (lk. 97) suuremad kaubalinnad. Õpetaja märgib need suurel kaardile aplikaatsioonidega.

Et selgitada spetsialiseerumist

üksikute piirkondade vahel, kasutatuse
jälle raamatu kaart:

1. Misugused piirkonnad spetsialiseeritud
teravilja tootmisele?

(Keskmuistmulla rajoonid - Baškiiria,
Kesk-Volgamaa) Õpetaja asetab teravilja
ujutavad aplikatsioonid nendesse piir-
kondadesse.

2. Mida toodeti läänerajoonides?

(Õpetaja asetab lina ja kanepi aplikat-
sioonid)

Samuti leitakse, et Siber spetsialiseer-
uus karusloomade ja lõunapiirkonnad
ning Alam-Volgamaa rändkarjakaasva-
tusele (kaart täiendab õpetaja vasta-
vate aplikatsioonidega)

Kui saabus saanite aeg, hakkasid
noisatust liikuma teravilja-, lina-, peki
ja nahakoormad linna poole. Kaubandus
oli küll kasulik, kuid küllaltki
raske ja isegi ohtlik ettevõtte. Teed olid
kitsad ja sillutamata, kevadel ja sügisi-
sel olid nad läbipääsmatud. Kauba
vedamiseks linna kulus palju aega.
Sepärast elistati kauba vedamiseks
kasutada jõgesid. Astrahani juurest

hakkasid sõitma suured pargased
 mööda Volgat - kalamaija, soolatud
 kala ja soolalaadungitega. Pargasel
 töötas mitukümmend inimest. Kõik
 need kaubavoovid suundusid suvtele
 laatale - Makarijev, Svenskis, Tšibi-
 tis.

Näeme, et endine piirkondade valda-
 tus kadus. Maa üksikute piirkondade
 vahel tekkisid tihedad kaubandusliinid
 sidemed. Nii kujunes välja ülevenema-
 line turg. (Õpilased märgivad oma mõis-
 tite vihkusse mõiste "ülevenemaaline
 turg" definitsiooni)

Ma tahan õpilasi, et ülevenemaalisest
 turust ei tule nii aru saada, et oli
 üks suur turg, kuhu kõik kaubad
 kokku veeti ja kuhu kõik kaupmehed
 kokku sõitsid.

Kaubeldi ka välismaa riikidega. Vene
 linnadesse asusid elama kaupmehed
 ja käsitöölised Ida- ja Läänemaadest.
 Nii püstitasid India kaupmehed Astraha-
 hanis suure rivist "India kaubahoovi"
 Moskvas ja Arhangelskis tekkisid kauba-
 hoovid, kus elasid alaliselt Inglismaa,

Rootsi, Hollandi, Armeenia, Pärsia jt. maade kaupmehed. Väliskaubandus omandas suure ulatuse.

1. Misseuguste linnade kaudu toimus kaubavahetus Läänemaadega? (Arhangel'ski, Novgorodi ja Pihva kaudu) Õpetaja asetab seinakaardil nooled nende linnade juurde.

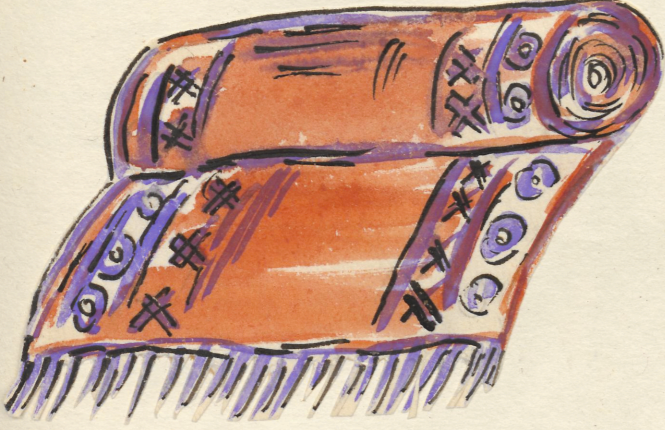
2. Misseuguste linnade kaudu kaubeldi Idamaadega? (Kaasani ja Astrahani kaudu) Asetan samuti kaardile nooled.

3. Milliseid kaupu veti Venemaalt välismaale? (noos nüsümuse esitamise-ga asetab õpetaja tahvlile tabeli, kus on joonistatud kaubad, mida veti Venemaale sisse ja sealt välja s. o. joonis 5)

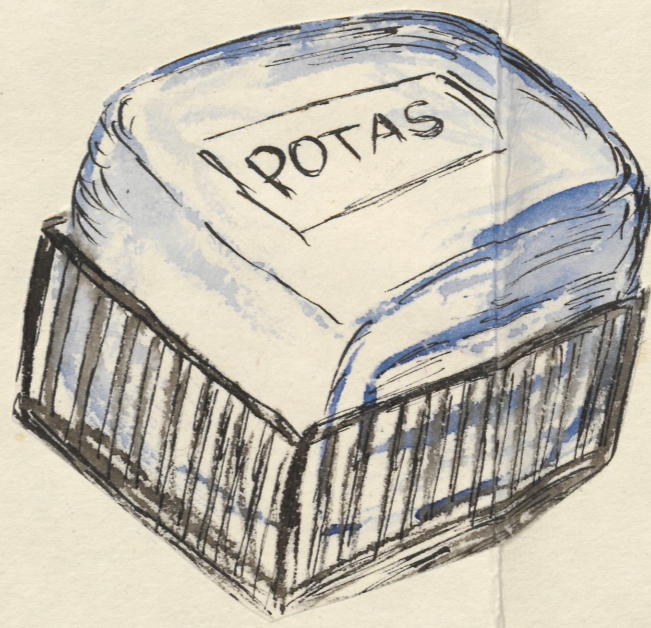
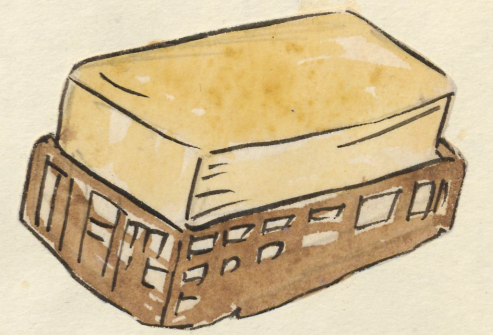
4. Milliseid kaupu toodi välis- maalt? (õpilased leiavad need kaubad tabeli alusel)

XVII sajandi majandusele ja siseturu turke selgitamiseks võib kasutada ka tahvlile joonistatavat kaart-
smeeri

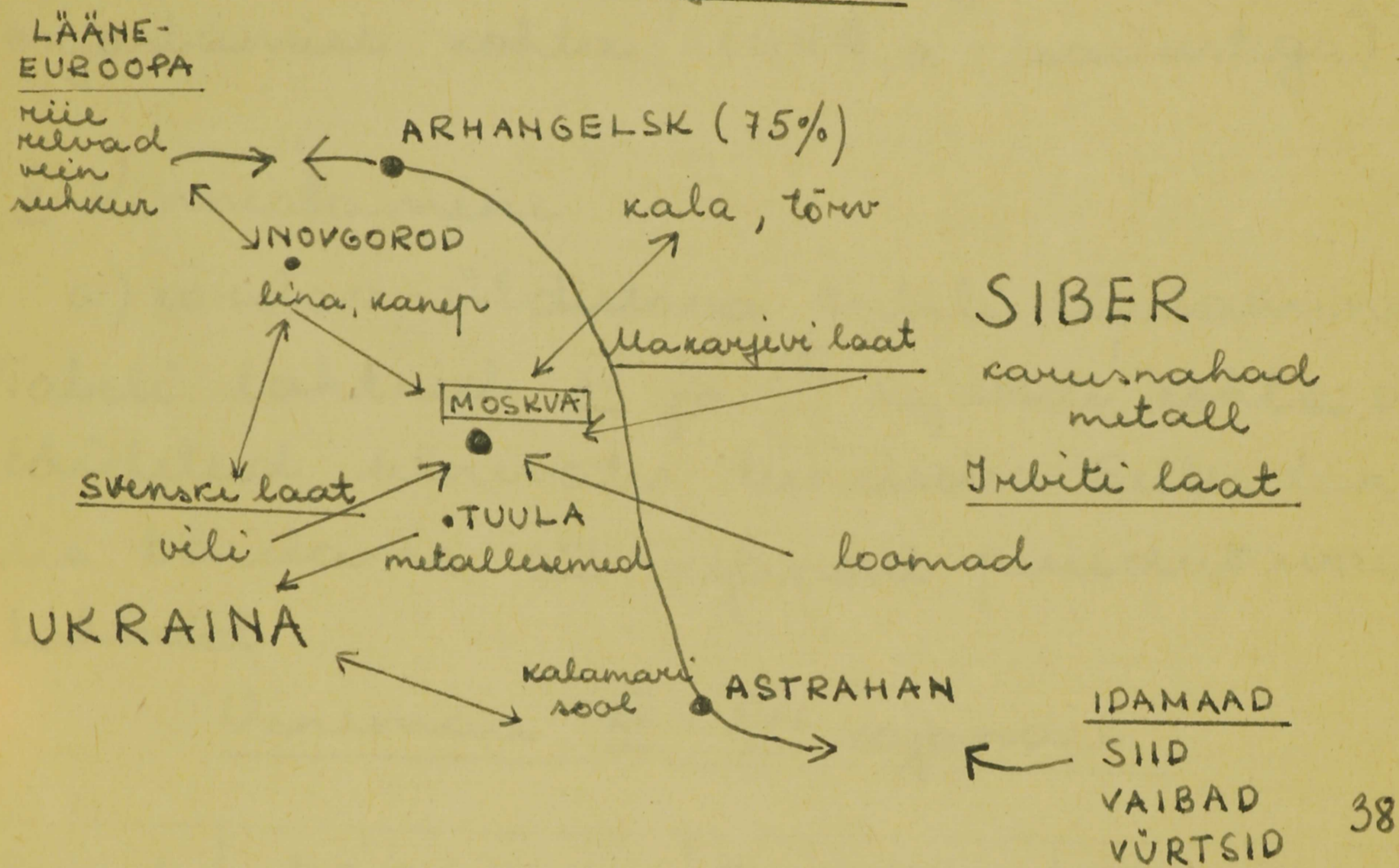
VÄLISMAALT VEETI VENEMAALE

VENEMAALT VEETI VÄLISMAALE

Ülevenemaalise turu kujunemine
XVII sajandil

IV Täpsem töö (liikuvatel tahvelil olevate küsimuste alusel)

1. Kust saadi suurem osa kaupadest, mis turgetel ja laotadel müüdi?
2. Kuidas talupoegade pärisõiguslik rõhumine tegevnes?
3. Kuidas kavistati sõnakuulmatuid talupoegi?
4. Milline eesmärk oli 1649. a. Maakoogu seadustel talupoegade suhtes?

(täiendame vihkutes olevat tabelit "Seadusandlikud aktid talupoegade pärisorjastamise kohta" 1649.a. seadustega)

V Kinnistamine

a) nõudav-üldistava tabeli lõpetamine. Tabeli lahtrid XV ja XVI sajandi kohta on täidetud elnevates tundides. Selles tunnis täidame XVII sajandit puudutavad lahtrid.

Venemaa XV - XVII sajandil

Sajand	Majandus	Sisepoliitika	Välispoliitika
<u>XV</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Naturaalmajandus. • Mõisamajanduse kujunemine • Sise- ja väliskaubanduse areng 	<ul style="list-style-type: none"> • Pärisorjastamise algus 1497.a. Sudeb-nik • Isevalitsuse algus 	<ul style="list-style-type: none"> • Novgorodi, Tveri ühendamine Moskvaaga • Mongoli invokatsioon 1480
<u>XVI</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Iiviviljakasvatuse levimine • 200 linnakäsitöö lüüki 	<ul style="list-style-type: none"> • Ivan IV reformid. bpritsnina. • 1581 kuluaastad • 1597 sättaastad 	<ul style="list-style-type: none"> • Volgamaade ühendamine • Lääne-Siberi ühendamine • Liivi sõda 1558-1583

<u>XVII</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Ülevenemaaline turg • Spetsialiseerumine rajoonide järgi • Manufaktuurid 	<ul style="list-style-type: none"> • Talurahvasõda Ivan Bolotnikovi juhtimisel • 1649 - lõplik päris-organisatsioon 	<ul style="list-style-type: none"> • Poola - Rootsi interventsiooni tagasilöömine • Ida-Sibiri ühendamine • 1654 Uuralina taas-ühendamine
-------------	--	---	--

XVII sajandi osa tabelist valmib paratamatult nõudava vertlusega.

b) iseseisv töö perforlaadiga juhendi alusel.

Juhendi küsimused:

I millal toimus II talurahvasõda Venemaal?

- 1) 1581
- 2) 1606 - 1607
- 3) 1667 - 1671
- 4) 1648 - 1654
- 5) 1773 - 1775

³⁹ A. Laanemäe, Tahuliskemid ja tabelid, Tallinn 1965, lk. 77.

II Kellele pidi talupoeg maksma $\frac{1}{10}$ oma saagist?

- 1) mõisnikule
- 2) riigile
- 3) kirikule
- 4) feodaalile
- 5) orjapidajale

III Missugune Venes riigi valitseja kehtestas seaduse jõuipäeva kohta?

- 1) Ivan III
- 2) Ivan IV
- 3) Svjatoslav
- 4) Našili III
- 5) Igor

IV Milline piirkond Venemaal spetsiaalselt kavusnahkade tootmisele?

- 1) Kaluga
- 2) Kesk-Volgamaa
- 3) Siber
- 4) Ponomji
- 5) Läänepiirkonnid

V Millal viidi talupoegade pärisorjastamine lõpetada?

- 1) 1581
- 2) 1597
- 3) 1497
- 4) 1500
- 5) 1649

vi Mitu aastat kestis Liivi sõda?

- 1) 10 aastat
- 2) 5 aastat
- 3) 24 aastat
- 4) 25 aastat
- 5) 13 aastat

vii Millisele linnale kuulus kõige tähtsam koht Venemaa väliskaubanduses xvii saj.?

- 1) Astrahan
- 2) Arhangelsk
- 3) Pskov
- 4) Novgorod
- 5) Tuula

viii Millal kujunes välja ülevenemaaline turg?

- 1) xvii sajand
- 2) xv sajand
- 3) xviii sajand
- 4) xiii sajand
- 5) xvi sajand

ix Milline maaviljelussüsteem oli xvii saj. valitsevaks?

- 1) mitmeväljasüsteem
- 2) söödisüsteem
- 3) ale
- 4) kolmeväljasüsteem
- 5) kaheväljasüsteem

X millise linna kaudu toimus kaubandus Idamaadega?

- 1) Moskva
- 2) Kaluga
- 3) Arhangelsk
- 4) Novgorod
- 5) Astrahan

2. Feodaalse majanduse raamidesse kuuluvate põhimõistete kujundamisest.

Ajaloo õpetamisel üks keerukamaid probleeme on ajalooliste mõistete kujundamine. Kuna nimetatud probleemid tõsisem esilekerkimine on alles hiljutine, siis esineb selles osas väga palju lünki, mida võis näha ka kontrolltöödest ja nende analüüsist selle töö II peatükis.

Ajalooõppes on väga tähtis koht mõistete õpetamisel ja lahtimõtestamisel. Siid paraku on mõistetest arusaamine üks nõrgemaid kohti ka meie keskkoolilõpetajate juures.

Ühiskondlik-ajalooliste põhimõistete kujundamist alustab õpetaja juba IV-V kl.

Järgnevalt tuleb neid korjata kogu kooli-
aja kestel. Mõistete õige kujundamine
õpilase teadvuses saab toimuda uskalt
tihedas seoses eluga ja konkreetse näi-
ditega.

Konkreetsetele kujutlustele tuginevad
ja selgelt piiritletud täpsed mõisted on
oluliselt tegeviks edasisel teadmiste oman-
damisel, ajalooliste seaduspärasuste tun-
netamisel ja kindlate ideelis - poliitiliste
vendumuste kujundamisel. Sihikindel
töö mõisteteiga arendab õpilaste loogilist
mõtlemist. Mõistete kujundamisel õpetame
õpilasi valdama nähtuste või objektide
kõige olulisemaid tunnuseid, mis mää-
ratavad kvalitatiivselt teatavat nähtust
(analüüs), et seejärel jõuda nähtuse ül-
distatud iseloomustuseni (süntees) ja sealt
edasi juba täpselt sõnastatud definit-
sioonini. Loobumine mõistete sihitadlikust
kujundamisest, lootes, et mõisted for-
munevad õpilaste teadvuses iseenesest,
tähendab laste ja noorukite mõtlemise aren-
gu pidurdamist.⁴⁰

⁴⁰ H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundami-
sest 8-klassilises koolis, Võrkogude Kool nr. 2,
1965, lk. 119.

152

Dõrreldes teiste õppeainetega, esineb ajalooliste mõistete selgitamisel rida spetsiifilisi raskusi. Ajaloolised mõisted tuginevad minevikunähtustele, mille vahetu tajumine pole ka kõige parema tahtmise juures võimalik. Enamik ajaloolisi põhimõisteid peegeldab tugevasti abstraheritud kehvaid inimestevahelisi suhteid (näiteks eksploatatsioon, feodalism, kapitalism). Pealegi tuleb neid mõisteid valgustada nende dünaamilisuses, muutuvuses, vastavalt ajaloo dialektilisele arenemisele.⁴¹

Ajalooliste mõistete kujundamisel peab õpetaja arvestama õpilaste vanuselisi iseärasusi ja nendest lähtudes määrama mõiste omandamise astme ja selle saavutamise meetodid.

Nooremale kooliea õpilased tuginevad mõistete moodustamisel konkreetsetele kaunistlikele kujutlustele. Nad iseloomustavad mõistet eiti silmapaistvate väliste tunnuste alusel, oskamata olulisi tunnu-

⁴¹ H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamisest 8-klassilises koolis, Nõunogude Kool nr. 2, 1965, lk. 119.

leid vabaldada ebadolulistest.

Keskmisses koolias \bar{V} - \bar{VIII} kl. õpilase mõtlemine vabaneb järjest enam vajadusest tugineda konkreetsetele kaemuslikele nähtustele. Õpilase teadvus hakkab peegeldama tegelikust senisest üldistatunult, abstrahveitumalt ja sügavamalt. Keskmisses koolias õpilane tuleb juba toime teaduslike mõistete omendamise ja seundab nendega opereerida. Ta on jõudnud nii kaugelt, et oskab iseseisvalt leida paljude esemete ja nähtuste olulisi tunnuseid ning kasutada neid mõistete kujundamisel.

Seguues toimub loogilise mõtlemise arenemine \bar{V} - \bar{VIII} kl. küllaltki vaevavik- kalt ja vastuoluliselt.

\bar{V} ja \bar{VI} klassi õpilaste mõtlemises domineerivad veel konkreetsed piltlikud nähtused. Kasutades sõnalisi mõisteid, tugineb õpilane kalle tuntud kaemuslikele nähtustele, mistõttu ripuvad esiplaanile tõusma väheolulised, kuid antud vanuseastmele hästi mõisteta- vad silmatorkavad tunnused.

Sammu edasi astuvad õpilased mõiste defineerimise alal. Õpilane oskab juba kõrvale heita väheselulisi tunnuseid, hoolimata nende silmatorkavusest. Ika enam hakkab vaadeldava vanuseastme õpilane märkama ja mõistma otsese vaatluse ust vajatud nähtuste vahelisi seoseid.

Omandades vanaja ja neskaja ajaloo õppimisel üha uusi teadmisi, kasvab pidevalt ajaloolistele põhimõistetele omaste tunnuste hulk, mille tulemusena õpilase teadvuses tekivad omamoodi tunnuste ahelad.⁴²

Feodaalse majanduse käsitlemisel tuleb õpetajal seada esmärkeks teatavate põhimõistete kujundamine, ilma milleta õpilased ei suuda mõista feodaalse majanduse olemust. VIII klassis, feodaalse majanduse raamides käsitletavaid mõisteid võime jaotada 3 liiki:

⁴² H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamise meetodidest, Tartu 1966 (käsikiri) lk. 62-63.

I Sotsioloogilised ehk ühiskondlik-ajaloolised põhimõisted (kõige üldisemad mõisted, mis esinevad kogu ajalookursuse ulatuses) : klass, sõda, riik.

II Ajaloolised põhimõisted, mis peegeldavad mingile ühiskondlik majanduslikele formatsioonile kui tervikule omaseid jooni. Teistes formatsioonides need mõisted enam ei esine. Nende mõistete kujundamine jõuab põhijoantes lõpule sellel õppeaastal, mil üht või teist ühiskondlik majandusliku formatsiooni käsitletakse.

Sellised mõisted VII klassis oleksid: feodaal, pärisoni-talupaeg, feodaalkord, naturaalmajandus, manufakteer, pärisorjusline korra viis, ülevenemaaline turg, talurahvasõda, pärisorjus, sunnimaitsus, jüripäev, tegu, obrok, kümnis, riigimaksud, ale, kahe-, kolme- ja mitmeväljarüstem, feodaalne viljestatus.

III Episoodilised ajaloolised mõisted, mis peegeldavad kitsalt mõnele maale või perioodile omaseid nähtusi või esemeid: smerd, bojaar, holop, zakup, ryadovits, väest, drevžina, quivna, slobodaa, votšina, pomestje.

Espool nimetatud ajaloolisi mõisteid pole võimalik selgitada üksikult, vaid üksnes koos teiste põhimõistete ja s.o. mõistete süsteemina. Ajalooliste mõistete süsteemide kujundamise kaude jõuavad õpilased järkjärgult marksistliku ajaloo teaduse põhiliste seadusepäraste tunnetamisele.

Elementaarsete mõistesüsteemide kujunemine algab IV kl. Esimeseks algeliseks mõistete süsteemiks on inimeste jagamine kahte suure kategooriasse - rikkaks ja vaesteks. Keskmistes klassides kujuneb sellest vastandamisest välja inimühiskonna arengu põhiseunda peegeldav mõistete süsteem, mida iga õpilane peab teadma.

Inimühiskond	Sotsialism	töölised - talurahvas	
	Kapitalism	töölised	kapitalistid
	Feodaalkond	pärisorjad	feodaalid
	Orjanduslik kond	orjad	orjapidajad
	Ühiskondlik kond	klassid	peudusid
	Ühiskondlik kond	Põhiklassid	

⁴³ H. Palamets, Ajalooliste mõistete kujundamise meetodidest, Tartu 1966 (näsiliri) lk. 26.

Selle skeemi alusel jätkatakse ka edaspidi mõistete "ühiskondlik majanduslik formatsioon" ja "ühiskondlik klass" kujundamist.

Feodaalkorvea puhul on üks põhimõistteid "pärisorja" mõiste. Selle mõiste selgitamisel õpilased esivad õige sageli: vahetavad ära mõisted "ori" ja "pärisori", (pärisori oli see, kes kuulus orjapidajale); pärisori paigutatuse küll feodaalkonda, kuid majanduslikud tunnused samastatakse orja omadega (pärisori on see, kellel ei ole midagi: ei maad ega vabadust); tuuakse esile absoluutsed tunnused (pärisorjaga võis mõisnik teha, mida tahtis. Ta oli vaene ja vilets). Et õpilased kindlalt omandaksid "pärisorja" olulised tunnused, selleks peavad nad teadma feodaalkorvea ulhened ja sellele järgnenud ühiskondliku formatsiooni põhiklasse.

Selleks, et selgitada õpilastele "pärisorja" asendit vaadeldavas mõistete süsteemis ja näidata tema vahetada naabermõistetega, on otstarbekas joonistada klassitahvlile järgmine skeem:

orjapidaja ↔ orni ↔ vaba talupoeg

feodaal ↔ pärisori ↔ linlane

kapitalist ↔ tööline ↔ talupoeg

Suuremest selgub, et pärisorja viipära mõistmiseks on elukõige tarvis teada vahet vaherõnda feodaaliga, mida sejärel võrreldakse orjandusliku formatsiooni põhi- ja orja ja orjapidaja vaherõraga ning kapitalistliku korra põhi- ja kapitalisti vaherõraga. Selline võrdlus võimaldab teha esile ühised jooned või nende rõhitud klasside juures ja viidata samal ajal olulistele erinevustele nende rehetes rõhujatega. Pilt ei oleks aga täielik, kui me jätaksime põhi- ja orja vaherõrva mainimata küllaltki arvukad töötavad klassid, kelle esindajad võisid erandjuhtudel muutuda kas eksploatatava põhi- ja orja liikmeks, või pääseda vabade talupoegade või linlaste hulka.

⁴⁴ Sealsamas, lk. 27.

Pärisorja mõistet määravad tunnused
võib süstematiseerida järgmiselt:

pärisori

on fodaalkorra üks põhiklasse, neda
iseloomustavad järgmised tunnused:

<u>majanduslikud</u>	<u>õiguslikud</u>	<u>elu-olustikeeli- sed</u>
* omas tööriistu ja tööloomad	* oli fodaali mitte- täielik omand	* elas viletsuses (halb toit ja vilets elamu)
* ei omanud maad nida pidi renti- ma mõisnikult	(mõisnik võis teda osta, müüa, vahetada, karistada, vahi- tada, karistada,	* oli kirjaoska- matu ja pira- tud silmarin- giga
* karutas mahajää- nud ja vähetool- likke tehnikat	nuid ei tohtinud tappa * oli sunnismaine	

* oli kohustatud tegema
mõisnikule tööd ja
maksma abronit

45

Pärisorja mõiste nõrval on teiseks
tähtsaks mõisteks, mille õpilased fodaal-

45 Sealsamas, lk. 28.

korra käsitlemise raamides peavad oman-
dama, feodaali mõiste. Selle mõiste selgi-
tamisel õpilaste poolt ei esine sugugi vä-
hem vigu kui ulmiste puhul. Enamasti
hakkavad õpilased loetlema feodaali
negatiivseid iseloomujooni:

"Tavaliselt olid, feodaalid julmad
ja külma südamega. Nad olid ka väga
ahned. Feodaalid piinasid talupoegi
ja sundisid neid igasuguseid maksu
maksma."

Tiit S VI kl.

Turba Keskkool

Paljud õpilased valduvad feodaali
iseloomustama VI klassi neskaja õpines
olevate värviliste illustratsioonide alusel
(kaemuslik külg esinohal)

Kui lasta VIII klassi õpilastel iseloo-
mustada feodaali, siis paljudes koolides
(Riila 8-kl. kool, Kvene 8-kl. kool) ilm-
nes, et nende teadmiste tase pole kõrgem
VI - VII klassi õpilaste omast. Näiteks:

"Feodaal on feodaalkorra üks
põhinlassi ja temale kuuluvad või allu-
vad alamad klassid. Feodaal võib

lubada igasuguseid luksusi, mida ta soovib. Feodaalil on endal suured ja võimsad põllud ja lossid. Need on varustatud veld- ja hobusemetega. Väga palju on feodaalil rikkusi ja luksusi.

Helve D. VIII kl.

Reila 8-kl. kool

"Feodaal, feodaalkorva peremees ja käsitaja, on minu arvates harilik inimene. Ainult vahe on selles, et pärisryjal olid valitud riided, siis feodaalil olid ilusad pikad maani ulatuvad riided. Feodaalil oli oma loss. Loss oli piiratud raaviga, et keegi ei saaks sisse tungida. Feodaal oli ikka rikas. Tal olid kindlasti ehted. Oli oma sõjavägi, samuti teenijad. Keldrid olid velds täis kindlasti. Kui feodaal oli noor, siis veel võtku es ei olnud, kui aga juba vanemaks sai, siis kindlasti kasvatas ka võtku, sest tööd ta ei pidanud tegema, neku ta need kasvavad pidi panna."

Tiit A. VIII kl.

Keruu 8-kl. kool

Need näidete alusel näeme, et õpilased pole sisuliselt mõistet "fodaal" omandanud - nad ei oska eritada sellele mõistele iseloomulikke olulisi tunnuseid. Õpilane lihtsalt vastandab fodaali välised ja ebaloalised tunnused vaese, töötava talupoja samade tunnustega.

Esimene õpilane pöördub üldisema lühese rühmuse kirjeldamisega.

Teine õpilane samastab fodaali taviliku inimesega ja asub siis teda võrdlema pärisorjaga nii väliselt, eluaseme, toidu ja rikkuse seisukohalt. Fodaal = ilusate riietega, külluses ja luksuses elav inimene.

Fodaali mõiste selgitamisel tuleks fodaali võrrelda orjapidajaga orjandusest ühiskonnast ja kapitalistiga kapitalistlikust ühiskonnast.

Fodaali olulised tunnused võib süstematiseerida sama skeemi alusel nii pärisorja omadusi:

feodaal

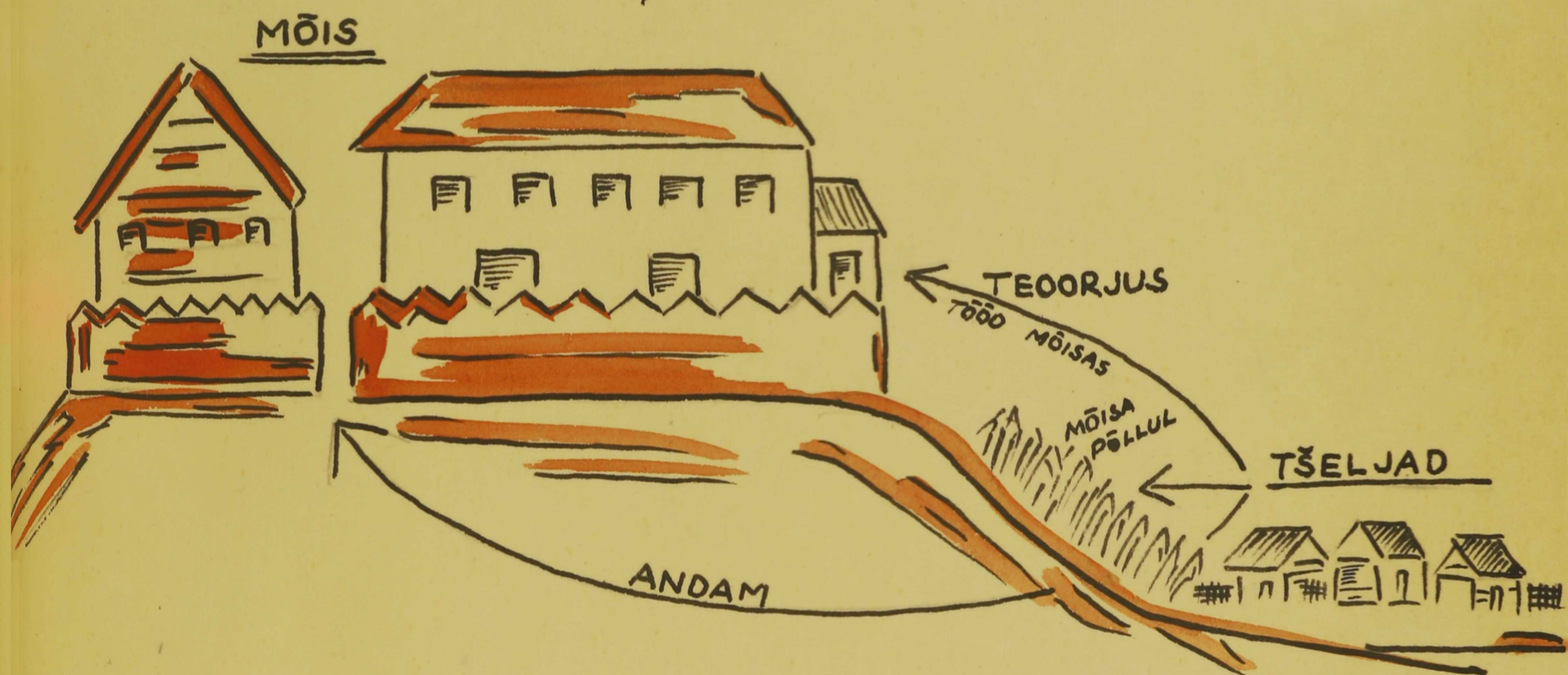
on feodaalkorra üks põhiklass, kes rõhus talupoegi-pärisorje ja seda iseloomustavad järgmised tunnused:

<u>majanduslikud</u>	<u>õiguslikud</u>	<u>elu-olustikulisel</u>
<ul style="list-style-type: none"> • talu kuulus maa • kasutas pärisorja tööriistu • algeline tehnika 	<ul style="list-style-type: none"> • pärisorja elu üle õigust ei ole • omab esõigusi • feodaal oli kohustatud rüüri kaitsma 	<ul style="list-style-type: none"> • harimatud • toored lõbustused

Mõistet "feodaalne pärismõis" ehk "votšina" selgitame kas aplikatsioonide või tahelijoonise abil. Alguel joonistame mõisa, kus asusid härrastemaja, elumajad sõjasulastele ja töökojad. Talupoegade kogukonna joonistame mõisamajadest veidiemale, tähistades selle pealvirjaga "tšeljad". Nooltega näitame sõltuva kogukonna kohustused: andam, tööorgis, lihtlasi määrgime, et

päruismõis kasvab üha suuremaks seda-
mööda, kuidas vägivaldselt haarati
smerdide maid ja need ise sõltuvas
muudeti. Saame tahvile skeemi:

Foodaalne päruismõis

Skeemi alla tahvile kirjutame:

Päruismõis = kindlustatud mõis + sõltu-
vate talupoegade kogukond 46

46 J. Laanemäe, Tahviliskemid ja tabelid,
Tallinn 1965, lk. 37.

Paljudle õpilastele, nagu selgus läbi-
viidud kontrolltööde käigus, valmistas
raskusi kahe- ja mitmeväljasüsteemi ning
isegi ale mõiste selgitamine.

Naatamiseks, kuidas neid mõisteid
selgitada.

Kahväljasüsteem

VILI	KESA
------	------

Kolmeväljasüsteem

TALI- VILI	SUVI- VILI	KESA
---------------	---------------	------

47

Mitmeväljasüsteem

KARTUL	RISTIK	LINA	TERA- VILI	KESA
--------	--------	------	---------------	------

"Ale" mõiste selgitamiseks valmistame
tabeli alitegemise üksikute etappide kaupa
(NSO Liidu ajaloo õpik, lk. 72)

47 A. Laanemäe, Tahvliskeemid ja tabelid,
Tallinn 1965, lk. 50.

Õppeainete teadlikul ja sihiniindlal
omandamisel on suur eluline tähtsus.
Nagu iga õppeaine nii ka ajaloo teadlik
ja kindel omandamine ei olene ainult
faktide äraõppimisest. Tähtis noht uu-
lub sein mõistetele, sest need peegelda-
vad tegelikkuse esemete ja nähtuste ült-
dusi ja olulisi külgi. Et mõisted on ka
mõtlemise vormiks, siis on mõistete uu-
jundamine ühtlasi mõtlemise arenda-
mine.

Suureks puuduseks töös mõisteteiga
on võimaliku sihiniindluse puudumine.
Müü töötatakse peamiselt üksikute mõis-
teteiga sellises järjekorras, kuidas need
mõisted õpikus ette tulevad. Näiteks
käsitatakse „orja“ mõistet V klassis,
„pärisorja“ mõistet VI ja VII klassis. Kui
õpetaja pärisorja mõiste selgitamisel
ei lähtu orjast, ei suuda õpilased mõ-
ne aja möödudes neid mõisteid eristada
ja paigutada peagi pärisorja orjan-
duslikku ühiskonda.

Tihti lepivad õpetajad ka sellega,
kui õpilane oskab öelda paar päheõpi-
tud lauset. Näiteks: Pärisorja võis

mõisnik osta, müüa, vahitada - aga tappa ei tahtinud. Orjaga võidi teha kõike, mida püües tahtis.

Sageli ei ole na selline nähe, et õpetaja suunavate küsimuste varal on õpilased võimelised selgitama mõistud, kui peavad sama tegema aga kirjaliselt, iseseisva tööna, ei tule nad sellega toime.

Tihti ei leidu õpilaste vihikutes mingisuguseid märkusi mõistete kohta ja seetõttu ühekoradne õpetaja seletus ei anna alust loota, et õpilane on antud mõiste omandanud.

Ka õpetajatel enestel pole selget ülevaadet mõistete süstemiist, mida üldhariduslike kooli õpilased peavad mingil määral omandama. Neil ei suula viinute klasside kuusused kogu üheks terviklikuks ajalookuuseks vaid jäävad isoleeritaks. Õppeprogrammis, ega ka keesagil mujal, pole fikseeritud mõistete raudvara, mille omandamine teatud klassis on kohustuslik. Ja seetõttu ei nõutagi eelnis-tes klassides õpitud raudvara kindlat teadmist.

oleks hädavajalik, et iga klassi mõis-
tete raudvara oleks fikseeritud prog-
rammi selituskirjas ja selle omandamist
rangelt nõutakse.

Vastavate klasside raudvara fikseeri-
mine peaks toimema õpetajate algatusel
ajaloo aineeringides. Juttu sellel teemal
on palju olnud. Kui palju aga on tege-
likult öra tehtud? Näiteks Harju rajoo-
ni ajaloo aineeringis arvestati käesoleval
õppeaastal läbi arutada V - VII kl. raud-
vara küsimus. I poolaasta jooksul see-
diti seda teha ainult 5. klassi osas.
Sellised mõisted peaksid kuuluma ühe
või teise klassi raudvara hulka, sellise
küsimuse arutelu peaksid osa võtma
kõik vabariigi ajalooõpetajad, kes vasta-
vates klassides töötavad.

Feodaalse majanduse osas peak-
sid raudvara hulka kuuluma sellised
põhimõisted, nagu: feodaal, pärisori,
feodaalkord, naturaalmajandus, päris-
orjus, sunnismaisus, jüripäev, teigu,
оброк, kümnis, feodaalne villustatus,
manufakteer, ülemaaline turq, ah,
kahe-, kolme- ja mitmeväljasüsteem, päris-

orjuline korra viis.

Tema nende põhimõistete amandamis-
 ta pole võimalik mõista keskajalise
 loomuliku fodaalkorra olemust.

Jääme lootma, et majanduskäsimus-
 te käsitlemine, eriti aga töö üksikute
 klasside mõistete raudvaraga, leiab
 edaspidi metoodilises kirjanduses
 senisest laiemat kõlapinda.

Kokkuvõte

Käsitlev diplomitöö koosneb kolmest peatükist. I peatükis analüüsitakse Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt 1965/66. õ. - a. kehtestatud VII klassi ajaloo programmi ja võrreldakse seda eelmise õppeaasta programmiga. Teises ja neljandas alapunktis vaadeldakse teema käsitlemist ajaloo õpikus - ja metoodilises kirjanduses.

II peatükk sisaldab õpilaste teadmiste analüüsi, mille kohta materyjal saadi kontrolltööde läbiviimise teel mõnedes Tallinna ja Keila linna ning Harju rajooni koolides, kusjuures oli haaratud 150 õpilast. Nagu kontrolltööd näitavad, ei saa õpilaste teadmistega peodaalse majanduse osas veel sugugi rahule jääda. Siin ilmneb õpetajate süstematilise töö ajalooliste mõistete kujundamisel kui ka üldse uue õppematerjali

sidumisel eelnuga. Õpilased peavad senisest rohkem toetuma VI klassi kee- ja keeuses omandatud teadmistele.

Õpetuse eesmärgiks ei tohiks olla programmi ja õpiku formaalne läbivõtmine, vaid eelkõige õpilaste ajaloolis-loogilise mõtlemise arendamine. Õpetajad peavad seadma endale eesmärgiks feodaalse majanduse mõistete raudvara kindla omandamise; otsima ja leidma majandusküsimuste käsitlemisel uusi efektiivsemaid töömetodeid, et äratada õpilastes huvi ka nende küsimuste vastu.

III peatükk annab kahe tunni meloodilise töötluse, keskjuures nende tundide käigus toimub ühtlasi ka kee feodaalse majanduse raamidesse kuuluvate põhimõistete kujundamine.

I tund: Talupoegade feodaal-pärisorjusele rõhuvate tegevuste

II tund: Venemaa majanduslik areng mine XVII sajandil. Ülevenemaalise tugevuse kujunemine. Talupoegade olukord

Teine alapunkt käsitleb ajalooliste põhimõistete ja mõistete süsteemide kujundamist.

Näitena tuuakse mõningate mõistete: nagu pärisori, fodaal, pärusmõis, ale-, kahe-, kolme- ja mitmeväljasüsteem kujundamine.

Fodaalse majanduse käsitlemise uuimine VII klassis näitas:

- 1) teema jaotamisel üksikutele tundidele tuleb rohkem arvestada programmi nõudeid ja aine loogilist järjestust
- 2) majandusküsimuste käsitlemisele tuleb läheneda loominguiliselt, pöörata suuremat tähelepanu tundide näitlikustamiseks, tööle ajaloo vihikuga ja kaardiga.
- 3) Enne NSV Liidu ajaloo vastava osajuurde asumist on vaja väga selgitada, kui palju õpilased mäletavad VI kl. keskaja kuususest vastavat osa ja neid teadmisi edaspidises töös kasutada
- 4) õpetajatel pidada silmas mõistete süsteemide formeerimise vajadust, eriti teha seda korraldus-üldistavates tundides.
- 5) õpitud faktide põhjal teha tingimata vajalikud üldistused ja järeldused
- 6) fikseerida klasside kaupa põhimõistete raudvara ja seada selle selgusõpetamine kõigi ajalooõpetajate esmaseks ülesandeks

vebruar-mai 1966

Резюме

Настоящая дипломная работа написана на тему "Изучение феодального хозяйства в VII классе." Работа состоит из 3-х глав.

I глава - "Изучение феодального хозяйства в VII классе на основе методической литературы, программы и учебника." В первом пункте анализируется программа по истории в VII классе, введенная в 1965/66 учебном году министерства просвещения ЭССР. Подчеркиваются изменения в программе, введенные в связи с переходом к новой программе. Во втором и третьем пунктах рассматривается разработка темы в учебнике и в методической литературе.

II глава - "Сведения учащихся о феодальном хозяйстве - содержит анализ знаний учащихся на основании результатов контрольных работ,

проведенные в школах г. Тамбова, г. Куйбышева и Харьковского р-на. Работы были проведены в 2-х вариантах: в виде текстов с пропусками и в виде вопросов. Результаты контрольных работ показали, что знания учащихся в области феодального хозяйства явно недостаточны. С работой справились в школах Тамбова 41,3% учащихся, Куйбышева 31,3% и Харьковского р-на - 50%.

Это показывает несистематическую работу учителей в преподавании экономических вопросов и в формировании соответствующих исторических понятий. Наиболее трудными понятиями для учащихся оказались: феодальная раздробленность, двурядность и многополье, общерусский рынок, постепенное закрепление крестьян, кризис крепостного строя. Контрольные работы показали еще раз, что целью обучения должно быть не только формальное прохождение программы и учебника, но и развитие историко-логического мышления

урацкая в ходе учебного процесса.

III глава. В первом пункте даётся методическая разработка на основе уроков по изучению феодального хозяйства в VII классе.

I урок: Усиление феодального крепостнического угнетения крестьян

II урок: Экономическое развитие России в XVII в. Формирование общерусского рынка. Положение крестьян.

Во втором пункте рассматривается вопрос о формировании исторических понятий у учащейся. Конкретно приводится процесс формирования следующих понятий: крепостной, феодал, вотчина, позем, двус-, трёх- и многополье. Здесь же приводится перечень основных исторических понятий по теме «Феодальное хозяйство».

Kasutatud kirjandus

- I Marksismi-leninismi klassikute teosed
Lenin, V. I. Teosed 1 kd. Tallinn 1950.
Lenin, V. I. Teosed 3 kd. Tallinn 1950.

II Kirjandus

Agidalova, J. D.

Donskoi, G. M., Keskaeg Tallinn 1963.

Kahk, J., Rahitused ja reformid,
Tallinn 1961.

Kahk, J., NSV Liidu ajaloo lugemik,
Tallinn 1964.

Kahk, J., Metoodiline juhend NSV Liidu
ajaloo lugemise kasutamiseks,
Tallinn 1964.

Laanemäe, A., Tahvli skeemid ja tabelid,
Tallinn 1965.

Ligi, H., Põllumajanduslik maakas-
tus Eestis XVI - XVII sajandil,
Tallinn 1963.

Marksistliku filosoofia alused,
Tallinn 1959.

Marmei, V., mõningate mõistete kujunda-
misest tabeliskemide abil aja-
lootundides, Tallinn 1965.

Metskina, M.,

Fadejev, A., NSV Liidu ajalugu,
Tallinn 1962.

Palamets, H., Ajalooliste mõistete kujunda-
mise metoodikast, Tartu 1966.

Palamets, H., Ühiskondlik - ajalooliste põhi-
mõistete kujundamisest
IV klassis, "Nõukogude Kool"
№ 4, 1962.

Palamets, H., Ajalooliste mõistete kujun-
damisest 8-klassilises koo-
lis, "Nõukogude Kool"
№ 2, 1965.

Palamets, H., Ajalooliste mõistete süste-
emide kujundamine, "Nõu-
kogude Kool" № 11, 1965.

Palamets, H.,

Nahtre, S., Eesti NSV ajalooast,
Tallinn 1964.

Валин, А.А., Вопросы экономики в школьном курсе истории,
Ленинград 1955.

Валин, А.А., Об изучении темы «Установление феодального строя в Западной Европе», «Преподавание истории в школе» № 1, 1960.

Витвер, М.А., Историко-топографическое введение в экономическую географию зарубежного мира, Москва 1963.

Добрыйшина, З.М., О состоянии ^{на}знании учащаяся VII классов, «Преподавание истории в школе», № 6, 1963.

Закотнова, Л.М., Изучение трудовой деятельности масс в курсе истории СССР, Москва 1961.

Запорожцев, Н.М., Изучение темы «Установление феодального строя в Европе в курсе истории средних веков», Москва 1959.

Запорожцев, Н.М., Некоторые приемы активизации познавательной деятельности учащаяся при формировании в VII классе

понятия «феодалский строй»,
«Из опыта преподавания исто-
рии в школе», Москва 1960.

Запорожцев, Н. М., О преподавании истории
средних веков в VI классе восьми-
летней школы в 1960/61 учеб-
ном году, «Преподавание исто-
рии в школе», № 6, 1960.

Земельский, М. В., Работа с картошками
учебного пособия в VII классе,
«Преподавание истории в
школе», № 4, 1964.

Красных, Л. М., Работа с документами
в VIII классе, «Преподавание
истории в школе», № 5, 1962.

Кунцов, А. М., Вопросы экономики в
курсе истории СССР, «Препо-
давание истории в школе»,
№ 1, 1964.

Левин, С. Е., О приемах самостоятельной
работы учащихся при из-
учении элементарного курса
истории СССР, «Преподавание
истории в школе», № 6, 1961.

Лейбенруд, П. С., Изучение элементарного курса истории СССР в VII классе, Москва 1962.

Лейбенруд, П. С., Первые уроки истории СССР в VII классе, "Преподавание истории в школе", № 3, 1961.

Лейбенруд, П. С., Изучение истории в IX классе, "Преподавание истории в школе", № 1, 1965.

Лернер, Я. М., Изучение истории СССР в IX классе, Москва 1963.

Лисайловича, З. М., Развитие феодального хозяйства в России XVII в., "Преподавание истории в школе", № 4, 1958.

Назаров, А. М., Изучение темы "Киевское государство" в 8-м классе средней школы, Москва 1954.

Никшина, М. В., В итогах дискуссии о "восходящей" и "нисходящей" стадиях феодализма, "Вопросы истории", № 12, 1963.

Опыт изучения истории средних веков, Москва 1965.

Пономарева, А. В., Наглядные пособия при изучении вопросов экономики на уроках в VII классе, «Преподавание истории в школе», № 5, 1963.

Родянов, Г. А., Первые века русской истории, Москва 1964.

Стрелков, С. Е., Из опыта работы учащихся с учебным пособием для VII класса, «Преподавание истории в школе», № 5, 1962.

Черепкин, Л. В., О некоторых проблемах феодализма в России, «История в школе», Москва 1965.

Шарданов, М. Н., Очерки психологии учения, Москва 1951.

Щенкина, Т. С., Первый опыт преподавания истории СССР в VII классе, «Преподавание истории в школе», № 5, 1961.

Sisukord

	Lk.
Sisjuhatus	2
ptk.	
<u>Feodaalse majanduse käsitlemine</u>	
<u>klassis programmi, õpiku ja</u>	
<u>metoodilise kirjanduse alusel</u>	
1. Programmist	13
2. Õpikust	18
3. Feodalismi küsimuse	
käsitlemisest nõuete	
ajalooteaduses	23
4. Metoodilisest kirjandusest	29
ptk.	
<u>Õpilaste teadmised feodaalsest</u>	
<u>majandusest</u>	
1. Kontrolltööde eesmärk ja	
läbiviimine	57
2. Kontrolltööde kvantitatiivne	
analüüs	62

	Lk.
3. Kontrolltööde kvalitatív- ne analüüs	68

III ptk.

Õõningaid probleme feodaalse majanduse käsitlemisel

1. Kahe tunni metoodiline lÕõt- lus.	101
2. Feodaalse majanduse raamidesse kuuluvate põhi- mõistete kirjendamisest	131
Kokkuvõte	151
Peizome	154
Kasutatud kirjandus	157